

RETURADRESSE
Det praktisk-teologiske seminar
Postboks 1075 Blindern
0316 Oslo

NYTT NORSK KIRKE BLAD

KJØR DEBATT!

Dette er en oppfordring til alle om å delta i NNKs debattforum slik at det mangfoldige spekteret av tro og meninger blir synliggjort. Alle innlegg vil bli redaksjonelt behandlet før en evt. publisering. De to neste deadlines er 1. juli og 30. august 2013. Max lengde: 8000 anslag. Send til: nytt-norsk-kirkeblad@teologi.uio.no

5. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN - 12. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN

4

2013

HEFTE FIRE ÅRGANG FØRTIEN

LEDER:
Storm i døpefonten?..... 3
Kjersti Østland Midttun

MAGASINET:
Dåpsliturgisk konkordans..... 6

Veien frem til en ny dåpsliturgi..... 16
Lars Erlend Kielland

En ny dåpsliturgi 26
Jørund Østland Midttun

En reise med dåpsritualet..... 29
Ingeborg B. Sommer

Dåpsliturgi og aktørers erfaringer med dåp 32
Ida Marie Høeg

Lengre og større - En ny dåpsliturgi i Gamle Oslo.. 38
Lars Martin Dahl

GUDSTJENESTEFORBEREDELSE:
5. søndag i påsketiden - søndag 23. juni utgått

6. søndag i påsketiden - søndag 30. juni 40
Marianne Bjelland Kartzow

7. søndag i påsketiden - søndag 7. juli..... 43
Ellen Aasland Reinertsen

8. søndag i treenighetstiden - søndag 14. juli..... 59
Marie Margrethe Lie Sperre

9. søndag i treenighetstiden - søndag 21. juli 63
Gaute Granlund

10. søndag i treenighetstiden - søndag 28. juli 65
Bettina Eckbo

Olavsdagen/Olsok - mandag 29. juli 68
Sivert Angel

11. søndag i treenighetstiden utgått

12. søndag i treenighetstiden - søn 11. august 72
Vidar Brekke

Luthers teser 74

Nytt norsk kirkeblad blir utgitt av
Det praktisk-teologiske seminar

Redaksjon

Steinar Ims, Kjersti Østland Midttun,
Jan Christian Kielland, Ingunn Rinde og
Beate Fagerli

Redaksjonssekretær

Thomas Ekeberg-Andersen
Ansvarlig redaktør Eivind Berthelsen

Redaksjonens adresse

NNK, Det praktisk-teologiske seminar
PB 1075 Blindern
0316 Oslo

Epost-adresse

nytt-norsk-kirkeblad@teologi.uio.no

Internett

http://www.praktikum-pts.no/publikas-
jonar/nytt-norsk-kirkeblad/

Grafisk design og sats Ekeberg-Andersen

Omslag Andreas Hilmo Grandy-Teig
Trykk Bedriftstrykkeriet AS

Satt med Minion Pro 10,6 / 13,5 pkt
Trykt på 170 / 100 gr CyclusPrint
100% resirkulert papir

ABONNEMENT

Prisendring f.o.m. 01.01. 2011:
Ordinært: kr 250 (student og
honnør kr 125) og løper til det
sies opp skriftlig. Spørsmål kan
sendes på epost til nytt-norsk-
kirkeblad@teologi.uio.no

ANNONSERING

Annonser som ønskes rykket
inn i bladet sendes som ferdige
pdf- eller jpg-dokumenter til nytt-
norsk-kirkeblad@teologi.uio.no.
Annonsepriser:
1/4 side: kr 600
1/2 side: kr 1000
1/1 side: kr 1700

Nytt norsk kirkeblad er et folkekirkelig fagblad
som kommer ut med normalt åtte hefter i året.
Bladet henvender seg til prester, andre kirkelige
ansatte og lekfolk med interesse for kirke- og
gudstjenesteliv.

Nytt norsk kirkeblad viderefører tidsskriftet
Teologi for menigheten og inneholder:

- Tekster med impulser til kreativ omgang
med kirkeårets tekster og bevisst gudstjen-
estearbeid
- Magasindel/temanr: artikler med aktuelt
kirkestoff
- Debatter og omtaler
- Bokanmeldelser

INFORMASJON TIL SKRIBENTER

Redaksjonen mottar gjerne aktuelle tekster til publisering i bladet, i tillegg til de
tekstene vi ber om redaksjonelt. Her er noe nyttig informasjon for alle som forbereder
tekster til bladet:

LENGDE: ARTIKLER: 9000-16000 anslag (=tegn med mellomrom)

TEKSTGJENNOMGANG: 6000-9000 anslag

DEBATTINNLEGG: max. 8000 anslag

MANUS: Nytt Norsk Kirkeblad er ikke et vitenskapelig tidsskrift, derfor ber vi om å
unngå bruk av noter; kildehenvisninger og kommentarer bes inkludert i teksten; ikke
mer enn to overskriftsnivåer i teksten. Vi trykker skribentenes epost-adresse og still-
ing/titel, og ber derfor om at dette inkluderes nederst i teksten.

REDIGERING: Redaksjonen foretar språkvask og korrektur av alle bidrag. Ved behov
for større endringer i innsendte manus vil skribenten få beskjed og vi ønsker da en
dialog og samarbeid om videre tekstbearbeiding.

LEVERING: Vi ber om at manus leveres elektronisk til redaksjonens epost-adresse
eller direkte til redaksjonssekretær: thomas.ekebergandersen@gmail.com

NESTE TO DEADLINES: 1. juli og 30. august 2013

STORM I DØPEFONTEN?

I dåpssamtaler, når jeg møter familier som har døpt ett eller flere barn tidligere, spør jeg alltid hva det er de husker fra den forrige dåpen – eller for så vidt også andre dåp de har vært i – og som regel er «når presten løftet henne opp» det første, og noen ganger også det eneste de husker. Resten ble liksom litt borte i stresset over at barnet gråt eller tankene om selskapet etterpå. Og så er det kanskje i forbindelse med samtalen eller senere på en annen gudstjeneste at de i størst grad finner roen i kirkerommet eller legger merke til ordene. Er min erfaring.

En annen erfaring er at jeg er en av tre prester i to menigheter som hadde ulikt syn på det å ta i bruk ny dåpsliturgi eller å søke om å beholde den gamle. De to gudstjenesteutvalgene konkluderte på hver sin måte, og nå forretter jeg etter gammel og ny liturgi annenhver søndag. Da erfarer jeg at ordene ikke bor skikkelig i meg, jeg fomler og klarer ikke lenger frigjøre meg helt fra gudstjenestepermen min. Jeg er takknemlig for at ordene når dåpsfølgene står oppe ved døpefonten i det minste er mer eller mindre identiske, sånn at jeg i alle fall der i størst mulig grad kan frigjøre meg fra permen og kjenne meg fri og nærværende.

Enda en erfaring er at de gangene jeg forretter etter ny liturgi, tar det så lang tid før jeg kommer til lovprisningen at jeg har ruppet å bli tørr i munnen og svett i albaen. For ordene har blitt så mange, selv om vi har spart Fadervår til nattverdsfeiringa. Og jeg syns mange av ordene har blitt så tunge. Og ofte syns jeg slettes ikke de har blitt bedre heller.

For sånn var det det ble. For meg og flere med meg. Misnøyen med den nye dåpsliturgien har vært såpass stor at mange har valgt å søke om å beholde den gamle ordningen i stedet. Den varianten var det kanskje ingen som så komme. Det er et sterkt signal om misnøye med ny dåpsliturgi slik den har blitt.

Noen syns at skapelsesteologien har blitt borte og frelsesteologien har blitt skjerpet. Noen syns den har blitt lang og tung. Noen syns oppstykinga av tekstene er rar. Noen syns de nye ordene til menigheten om livet i dåpen har lukket dåpens mysterium. Noen syns det er merkelig å skulle fortelle fadderne hva slags ansvar de har fått først etter at de har sagt ja ved døpefonten. Mer om dette kan leses i vitnesbyrd fra virkeligheten i dette bladet.

Min erfaring er uansett at Den norske kirkes dåpsliturgi (både den gamle og den nye) på mange måter er en skjev fremstilling av norske presters dåpsteologi.

Om det er liturgien, presteskapet eller teologien som er hovedproblemet kan vi gjerne diskutere, men faktum er i alle fall at norske prester fortsetter å være liturgisk ulydig også etter den nye reformen (selv om det dog ikke lenger er sivil ulydighet, da det er Kirkemøtet og ikke kongelig resolusjon de oppjonerer mot). De lempet det til og lager lokale varianter som ikke alltid er fundert i hverken søknad til Biskopen, arbeid i lokalt gudstjenesteutvalg eller kollegafellesskap.

Noen er misfornøyd med resultatet. Noen er misfornøyd med prosessen. Det siste diskuteres i dette bladet av en av de folkevalgte og en av byråkratene som har vært med i prosessen. Her kan det lukte av beskyldninger om både konspirasjonsteori og skjulte agendaer. Jeg skal ikke ta stilling til noen av delene i denne omgang, men jeg håper i alle fall at misnøyen med ny dåpsliturgi tas på alvor i Kirkens hus, at noen snart setter i gang å evaluere reformen, og at dåpsliturgien blir noe av det første en ser på. Så får vi se om det er snakk om storm i døpefonten eller bare krusninger på overflaten.

Lex orandi, lex credendi – bønnens lov er troens lov. Derfor er dåpsliturgien viktig! Og samtidig er det interessant at min egen erfaring med dåpsliturgien er annerledes enn min erfaring med hva dåpsforeldrene husker etterpå. Noen har spurt foreldrene mer systematisk om deres erfaringer med dåp, og mer om det er også å lese i dette bladet.

Siden både ny og gammel dåpsliturgi er oppe til diskusjon, har redaksjonen valgt å presentere en konkordans i begynnelsen av magasindelen.

God fornøyelse, god sommerjobbing og god sommerferie!

Kjersti Østland Midttun

DÅPSLITURGISK KONKORDANS

Original (1977)

Enten:

{L}: fra lesepulten eller et annet sted i koret, vendt mot menigheten:
"I Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn".

Eller:

{L}: fra lesepulten eller et annet sted i koret, vendt mot menigheten:
"Nåde være med dere og fred fra Gud, vår Far, og Herren Jesus Kristus".
(Liturgen velger her det alternativ som ikke ble brukt ved gudstjenestens begyn-
nelse.)

{L}: Menigheten skal i dag ta imot dette barnet i Guds hus. Ved dåpen vil Gud gi ham del i sin frelse og ta ham inn i sin kristne kirke.

Liturgen kan deretter holde en kort tale, som kan avsluttes med Joh 3, 16. Eventuelt kan bare dette skriftordet benyttes.

{L}: For så høyt har Gud elsket verden at han gav sin Sønn, den enbårne, for at...

DÅPSBEFALINGEN

{L}: "La oss høre vår Herre Jesu Kristi befaling om den hellige dåp: Meg er gitt all makt i himmel og på jord. Gå derfor ut og gjør alle folkeslag til disipler, idet dere døper dem til Faderens og Sønnens og Den Hellige ånds navn og lærer dem å holde alt det jeg har befalt dere. Og se, jeg er med dere alle dager inntil verdens ende. (Matt 28, 18-20)

La oss høre hvor vennlig Jesus tar imot barna og lukker Guds rike opp for dem: De bar små barn til ham for at han skulle røre ved dem; men disiplene ville vise dem bort. Da Jesus så det, ble han harm og sa til dem: "*La de små barn komme til meg, og*

Kirkemøtet 2011

MOTTAKELSE

En dåpssalme synges enten her, før forsakelsen og troen eller som avslutning på dåpshandlingen. Det kan alternativt fremføres korsang eller solosang på ett av disse stedene.

L | I Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn.

Ved dåp av barn:

L | Med takk og glede tar menigheten imot barnet/barna som i dag skal bli døpt i Guds hus.

Ved dåp av større barn, unge eller voksne:

L | Med takk og glede tar menigheten imot deg/dere som i dag er kommet til Guds hus for å bli døpt.

L | Gud har gitt oss livet og skapt oss til fellesskap med seg.

Etter sitt ord og løfte tar Gud imot oss i dåpen og frelser oss fra synd og død. Vi forenes med Jesus Kristus til et nytt liv, og innlemmes i den kristne kirke.

For så høyt har Gud elsket verden at han ga sin Sønn, den enbårne, for at hver den som tror på ham, ikke skal gå fortapt, men ha evig liv. Joh 3,16

Her kan presten eventuelt si noe kortfattet om den aktuelle dåpshandlingen.

De følgende tekstene kan gjerne leses av en i dåpsfølget eller en annen medliturg.

L | La oss høre hvor vennlig Jesus tar imot barna og åpner Guds rike for oss:

ML/L | De bar små barn til Jesus for at han skulle røre ved dem, men disiplene viste dem bort. Da Jesus så det, ble han sint og sa til dem: «La de små barna komme til meg, og hindre dem ikke! For Guds rike tilhører slike som dem. Sannelig, jeg sier dere: Den som ikke tar imot Guds rike slik som et lite barn, skal ikke komme inn i det.» Og han tok dem inn til seg, la hendene på dem og velsignet dem. (Mark 10,13–16)

Ved dåp av større barn, unge eller voksne kan denne teksten eventuelt erstattes med

L | Apostelen Paulus sier om dåpen:

ML/L | Det ble åpenbart hvor god vår Gud og frelser er, og at han elsker menneskene: Han frelste oss, ikke på grunn av våre rettfærdige gjerninger, men fordi han er barmhjertig. Han frelste oss ved badet som gjenföder og fornyer ved Den hellige ånd, som han så rikelig har øst ut over oss ved Jesus Kristus, vår frelser, så vi skulle bli rettfer-

Original

hindre dem ikke! For Guds rike hører slike til. Sannelig, jeg sier dere: Den som ikke tar imot Guds rike likesom et lite barn, skal ikke komme inn i det.” Og han tok dem inn til seg, la hendene på dem og velsignet dem. (Mark 10, 13-16)

Dåpens forpliktelse

{L}: Vil foreldre og faddere reise seg.

{L}: “Dere som i dag bringer dette barnet til Kristus, skal være vitner om at han er døpt til Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn. Sammen med denne menighet og hele vår kirke får dere del i et hellig ansvar: å be for barnet, lære ham selv å be, og hjelpe ham til å bruke Guds ord og Herrens nattverd, for at han kan bli hos Kristus når han vokser opp, likesom han ved dåpen blir forenet med ham.”

Foreldre og faddere blir stående.

KM 2011

dige ved hans nåde og bli arvinger til det evige liv, som er vårt håp. Tit 3,4–7

eller

L | Jesus sier at vi blir født på ny i dåpen:

ML/L | Det var en mann som het Nikodemus. Han var fariseer og en av jødernes rådsherrer. Han kom til Jesus om natten og sa: «Rabbi, vi vet at du er en lærer som er kommet fra Gud. For ingen kan gjøre de tegnene du gjør, uten at Gud er med ham.»

Jesus svarte: «Sannelig, sannelig, jeg sier deg: Den som ikke blir født på ny, kan ikke se Guds rike.» «Hvordan kan en som er gammel, bli født?» sa Nikodemus. «Kan noen komme inn i mors liv igjen og bli født for andre gang?» Jesus svarte: «Sannelig, sannelig, jeg sier deg: Den som ikke blir født av vann og Ånd, kan ikke komme inn i Guds rike.» Joh 3,1–5

Takkebønn

Her kan en av følgende takkebønner bes av en i dåpsfølget, en annen medliturg eller liturgen. Ved særskilte anledninger kan det brukes en lokalt formulert takkebønn.

L | La oss takke og be:

enten

ML/L | Evige Gud, du har skapt oss i ditt bilde, og i dåpen kaller du oss ved navn.

Vi takker deg for NN / dette barnet / disse barna / dem, som skal døpes i dag.

Hold din vernende hånd over henne/ham/dem.

Gi kjærlighet og visdom til alle som har del i ansvaret og omsorgen for henne/ham/dem.

Gud, hør vår bønn.

M | Amen.

eller

ML/L | Barmhjertige Gud,
vi takker deg for livets store under
og for NN / dette barnet / disse barna / dem, som skal døpes i dag.

Takk for at du i dåpen

gir oss et hjem i din kirke på jorden. Bevar henne/ham/dem i din omsorg, og gi henne/ham/dem fremtid og håp. Gud, hør vår bønn.

M | Amen.

Ordet om dåpen og troen

L | La oss høre vår Herre Jesu Kristi ord om dåpen og troen:

ML/L | Jeg har fått all makt i himmelen og på jorden. Gå derfor og gjør alle folkeslag til disipler: Døp dem til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn og lær dem å holde alt det jeg har befalt dere. Og se, jeg er med dere alle dager inntil verdens ende. (Matt 28,18–20)

Ved dåp av større barn, unge eller voksne kan Mark 10,13–16 eventuelt leses her.

Original

Forsakelsen og troen

{L}: La oss bekjenne forsakelsen og troen som vi døper våre barn til.
Menigheten reiser seg.

{A}: Jeg forsaker djevelen og alle hans gjerninger og alt hans vesen.
Jeg tror på Gud Fader, den allmektige, himmelens og jordens skaper.
Jeg tror på Jesus Kristus, Guds enbårne Sønn, vår Herre, som ble unnfanget ved Den Hellige Ånd, født av jomfru Maria, pint under Pontius Pilatus, korsfestet, død og begravet, for ned til dødsriket, stod opp fra de døde tredje dag, for opp til himmelen, sitter ved Guds, den allmektige Faders høyre hånd, skal derfra komme igjen for å dømme levende og døde.
Jeg tror på Den Hellige Ånd, en hellig, allmenn kirke, de helliges samfunn, syndenes forlatelse, legemets oppstandelse og det evige liv. Amen.

Vannet helles i døpefonten.

{L}: ved døpefonten:

“La oss be. Herre Jesus Kristus, du har sagt at ingen kan komme inn i Guds rike uten å bli født på ny av vann og Ånd. Vi takker deg fordi dåpens vann ved ditt ord er en nådens kilde, der du forener oss med deg og gir oss del i den seier du vant ved din død og oppstandelse. Nå kommer vi på ditt ord og ber deg, Herre, la den nye fødsel skje ved din skapende Ånd.”

Barnet (om det er flere: hvert barn for seg) bringes fram til døpefonten. Foreldre og faddere reiser seg. Hvor forholdene gjør det naturlig, kan foreldre og faddere gå fram til døpefonten

KM 2011

Forsakelsen og troen

Ved dåp av barn:

L | La oss sammen bekjenne forsakelsen og troen, som vi døper våre barn til.

Ved dåp av større barn, unge eller voksne:

ne:

L | Vil du sammen med denne menigheten bekjenne forsakelsen og troen som du døpes til?

Dåpskandidaten | Ja.

Dåpskandidaten kan om nødvendig bekrefte sitt ja, her og ved dåpshandlingen, på andre måter enn med verbalt språk.

Når både barn og større barn, unge eller voksne døpes i samme gudstjeneste, rettes spørsmålet først til de sistnevnte. Når alle har svart, sier liturgen:

L | La oss sammen bekjenne forsakelsen og troen som vi døpes til. Alle reiser seg.

A | Jeg forsaker djevelen og alle hans gjerninger og alt hans vesen. Jeg tror på Gud

Fader, den allmektige,

himmelens og jordens skaper.

Jeg tror på Jesus Kristus,

Guds enbårne Sønn, vår Herre,

som ble unnfanget ved Den hellige ånd, født av jomfru Maria,

pint under Pontius Pilatus,

korsfestet, død og begravet,

før ned til dødsriket,

stod opp fra de døde tredje dag,

før opp til himmelen,

sitter ved Guds, den allmektige Faders høyre hånd, skal derfra komme igjen

for å dømme levende og døde.

Jeg tror på Den hellige ånd, en hellig, allmenn kirke,

de helliges samfunn, syndenes forlatelse, legemets oppstandelse

og det evige liv.

Amen.

Dåpen

Bønn ved døpefonten

Vannet helles i døpefonten.

enten

L | Herre Jesus Kristus, takk for dåpens vann, som ved ditt ord er en nådens kilde. I dåpen frir du oss fra syndens og dødens lov, og forener oss med deg i den seier du vant ved din død og oppstandelse. Gi henne/ham/dem som døpes, nytt liv ved din hellige Ånd.

eller

L | Evige Gud, takk for at du tar imot oss i den hellige dåp.

I dåpens vann renser du oss ved ditt ord fra all synd, og forener oss med den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus. I troen på ditt ord og løfte ber vi: La den nye fødsel skje ved din skapende Ånd.

eller

Original

{L}: Hva heter barnet?
Den som bærer barnet, sier fornavnet.

{L}: Vil dere at (barnets fornavn nevnes) skal døpes til Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn, og oppdras i den kristne forsakelse og tro?

Den som bærer barnet, svarer: Ja.

{L}: Gud bevare din utgang og din inngang fra nå og til evig tid. Jeg tegner deg med det hellige korsets tegn, {+} til et vitnesbyrd om at du skal tilhøre den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus og tro på ham.
(Korset tegnes fra panne til bryst, og deretter fra side til side.)

{L}: Etter vår Herre Jesu Kristi ord og befaling døper jeg deg til Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn.

Mens dette sies, øser liturgen med hånden vann over barnets hode tre ganger.

KM 2011

L | Evige Gud, vi takker deg for frelsen i den hellige dåp, der du frir oss fra mørkets makt og gjør oss til lysets barn. Send din Ånd, så hun/han/de som døpes, reises opp fra dåpens vann til det nye livet med Jesus Kristus, vår Herre.
Mellom hver dåp kan det synges et vers fra en egnet salme.

Ved dåp av barn:

L | Hva heter barnet?

Den som bærer barnet, sier barnets fornavn.

L | Vil dere at NN skal døpes til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn og oppdras til et liv i den kristne forsakelse og tro?

Den som bærer barnet, foreldre/foresatte og faddere, svarer:
Ja.

Ved dåp av større barn, unge eller voksne: L | Hva heter du?

Den som skal døpes, svarer selv ved å si fornavnet sitt. Om nødvendig kan en annen si navnet.

L | NN, vil du bli døpt til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn og leve i den kristne forsakelse og tro?

Den som skal døpes, svarer:
Ja.

Liturgen ber bønnen før og etter korstegningen med åpen håndflate vendt mot barnet/dåpskandidaten.

L | Gud bevare din utgang og din inngang fra nå og til evig tid.

Jeg tegner deg med det hellige korsets tegn + til vitnesbyrd om at du skal tilhøre den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus og tro på ham.

L | NN, etter vår Herre Jesu Kristi ord og befaling døper jeg deg til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn.

Mens dette sies, øser liturgen med hånden rikelig med vann over hodet til den som døpes, tre ganger. Liturgen legger (eventuelt sammen med foreldre/foresatte og faddere) hånden på den døptes hode og sier:

L | Den allmektige Gud har nå gitt deg sin hellige Ånd, gjort deg til sitt barn og tatt deg inn i sin troende menighet. Gud styrke deg med sin nåde til det evige liv. Fred være med deg.

Dåpsbarnet / den som er døpt, kan her presenteres med ordene:

Dette er NN, som er døpt inn i Kristi kirke og vår menighet.

eller

Dette er NN, vår søster/bror i Kristus. III. livet i dåpen

Etter dåpen kan det tennes et lys for hvert barn / hver dåpskandidat. Lysene plasseres i en lysholder og brenner til gudstjenesten er ferdig.

Original

Når alle er døpt, sier liturgen fra lesepulten eller et annet sted i koret:

{L}: Lovet være Gud, vår Herre Jesu Kristi Far, han som i sin rike miskunn har født oss på ny og gitt oss et levende håp ved Jesu Kristi oppstandelse fra de døde!
(1 Pet 1, 3)

{L}: La oss sammen be Herrens bønn.

{A}: Fader vår.....

KM 2011

Når dåpslysene er tent, sier liturgen:

L | Jesus sier: «Jeg er verdens lys. Den som følger meg, skal ikke vandre i mørket, men ha livets lys.» (Joh 8,12)

L | Kjære menighet. Gjennom dåpen setter Gud oss inn i sin verdensvide kirke og gir oss del i Jesu kall og oppdrag. La oss stå sammen i vitnesbyrd og tjeneste, inntil dagen kommer da alt det skapte skal bli forløst ved vår frelser, Jesus Kristus.

Ved dåp av barn:

L | Vil foreldre og faddere reise seg.

Dere er vitner om at NN / disse barna er døpt med den kristne dåp. Sammen med vår menighet og hele kirken har dere fått del i et hellig ansvar: å vise omsorg for henne/ham/dem, be for henne/ham/dem, lære henne/ham/dem selv å be og hjelpe henne/ham/dem til å bruke Guds ord og delta i den hellige nattverd, så hun/han/de kan leve og vokse i den kristne tro.

Ved dåp av større barn, unge eller voksne:

L | Vil (foreldre og) faddere reise seg.

Dere er vitner om at NN/disse er døpt med den kristne dåp. Sammen med vår menighet og hele kirken har dere fått del i et hellig ansvar: å vise omsorg for henne/ham/dem, be for henne/ham/dem, og hjelpe henne/ham/dem til å bruke Guds ord og delta i den hellige nattverd, så hun/han/de kan leve og vokse i den kristne tro.

Foreldre/foresatte og faddere setter seg.

Fadervår

Fadervår fremsies. Dersom det er nattverd i gudstjenesten, kan Fadervår falle bort her. L | La oss sammen be den bønningen Jesus har lært oss:

A | Vår Far i himmelen.

La navnet ditt helliges.

La riket ditt komme.

La viljen din skje på jorden slik som i himmelen. Gi oss i dag vårt daglige brød, og tilgi oss vår skyld, slik også vi tilgir våre skyldnere.

Og la oss ikke komme i fristelse, men frels oss fra det onde.

For riket er ditt og makten og æren i evighet. Amen.

eller

A | Fader vår, du som er i himmelen.

La ditt navn holdes hellig.

La ditt rike komme.

La din vilje skje på jorden som i himmelen. Gi oss i dag vårt daglige brød.

Forlat oss vår skyld,

som vi òg forlater våre skyldnere.

Led oss ikke inn i fristelse, men frels oss fra det onde.

For riket er ditt og makten og æren i evighet.

Amen.

Det er også anledning til å benytte Fadervår etter 1920-liturgien.

L | Lovet være Gud, vår Herre Jesu Kristi Far, han som i sin rike miskunn har født oss på ny til et levende håp ved Jesu Kristi oppstandelse fra de døde. 1 Pet 1,3

Dåpssalme (Dåpssalmen synges her eller på andre steder som er angitt).

VEGEN FRAM TIL NY DÅPSLITURGI

Lars Erlend Kielland
Sokneprest i Brumunddal
kirkerom@gmail.com

På Kirkemøtet 2011 i Tønsberg ble ny dåpsliturgi vedtatt for Den norske kirke. 1.søndag i advent 2012 ble satt som seneste innføringsdato lokalt. Det betyr at i skrivende stund er ny liturgi innført i alle menighetene i Den norske kirke. I Brumunddal/Veldre menighet begynte vi med den nye liturgien allerede høsten 2011, etter søknad til og godkjenning fra Hamar biskop. Det betyr at vi nå har snart to års erfaring med den nye dåpsliturgien. Bortimot 150 barn er døpt i denne perioden i vår menighet.

Som geistlig medlem i Hamar bispedømmeråd og i Kirkerådet i perioden hvor ny dåpsliturgi ble utarbeidet, kjenner jeg et visst ansvar for den liturgien vi vedtok tilslutt. Og det er ikke et godt ansvar å kjenne på. For resultatet er etter min mening dårlig. Jo, det finnes gode ting å si om den, men etter å ha fulgt prosess, vedtak, og nå liturgien i praksis i et og et halvt år, sitter jeg

primært med en flau smak i munnen. Dette holder ikke. Kanskje er den flau smaken et tegn på at slik arbeider man ikke fram liturgier. Ikke ved skiftende komiteer, demokratiske flertallsvedtak og byråkratiske forslag. Eller kanskje er det også et resultat av en årelang, altfor lukket prosess. For det skjedde mye undervegs. På kirkerådsmøter, i underutvalg og nemndarbeid, i ganger, ved individuelle skrivebord og i lukkede rom.

Jeg vil med denne artikkelen trekke fram noen sentrale hendelser fra prosessen frem mot ny dåpsliturgi i Den norske kirke. Jeg understreker at ikke noe av det jeg legger fram er unntatt offentlighet. Alt ble skrevet og sagt i åpne møter. Vedtak og saksdokumenter finnes tilgjengelige i stort omfang, for den som leter godt og spør mye.

VEDTAKENE UNDERVEGS

Kirkerådsmøtet i mars 2004 behandlet saken Reform av kirkens gudstjenesteliv (sak 10/2004), og ga retning for arbeidet videre. I vedtaksledd B6, ble det

lagt føringer for prosessen, med formuleringen:

Reformprosessen skal være åpen og erfaringsbasert.

Saken gjorde Nemnd for Gudstjenesteliv til sentral aktør i reformprosessen, og nemnda ble nyopnevnt under samme sak. Funksjonstid for nemnda ble gitt av vedtaksledd B4:

Funksjonsperioden for NFG er identisk med varigheten av arbeidet med høymessereformen.

Denne siste formuleringen vakte senere debatt, da kirkerådsdirektøren i september 2008 under sak 52/2008 la fram til vedtak for Kirkerådet ny oppnevning av Nemnd for Gudstjenesteliv, med en dramatisk annerledes sammensetning enn den tidligere oppnevnte nemnda. Utskiftingen var total. Det er i ettertid grunn til å undre seg over hvorfor samtlige medlemmer av nemnda fra perioden 2004-2008 ble byttet ut.

I saksdokumentet ble det forutsatt at den tidligere oppnevnte nemnda hadde fullført sin funksjonsperiode.

Jeg mente og mener fortsatt at det korrekte ville vært at nemnda som ble oppnevnt i 2004, burde fulgt arbeidet helt fram til endelige vedtak i Kirkemøtet, jamfør formuleringen «*varigheten av arbeidet med høymessereformen*».. Kirkerådsdirektøren argumenterte imidlertid med at nemnda

hadde fullført sin funksjon så lenge det var levert forslag på områdene hovedgudstjeneste, dåp, nattverd og tekstbok.

Det valgte Kirkerådet tok direktørens forslag til følge, og vedtok dermed etter min mening en klar svekkelse av nemndas mulighet til å fastholde kontinuitet i møte med de siste tre årene av reformarbeidet.

NEMND FOR GUDSTJENESTELIV (NFG) SITT ARBEID FREM MOT VÅREN 2008

I vedtakene fra KR 10/2004 lå det tidsplan for reformprosessen. Det var forutsatt at NFG skulle legge fram forslag allerede etter et par års arbeid. Det viste seg nokså snart at dette var for kort tid. Når det gjelder arbeidet som ble ledet av NFG, ble det som kjent administrativt oppnevnt fem underutvalg, som skulle arbeide med hver sine områder i reformprosessen. Underutvalgenes arbeid var det ikke enkelt å få innblikk i. I strid med intensjonene om åpenhet i reformprosessen, var det vanskelig å få tak i referater fra underutvalgenes arbeid, selv for et kirkerådsmedlem.

Når NFG fra nyttår 07/08 sto i innspurten av arbeidet, preget tidspress og forfall til møtene arbeidet. Blant annet på området dåp, gikk NFG på en rekke felter inn og redigerte i Underutvalg 3 sitt forslag til ny dåpsliturgi. Når i tillegg mange medlemmer av NFG hadde meldt forfall til de avsluttende møtene, kan man lure på om det endelige forslaget til ny dåpsliturgi fra daværende

NFG hadde tilstrekkelig godt grunnlag i underutvalgets langsiktige arbeid, og om tilslutningen fra NFG som organ var godt nok sikret. Det er grunn til å spørre om det ikke i altfor stor grad var tidspress og administrativ påvirkning som resulterte i at dåpsliturgien som ble fremlagt for det valgte Kirkerådet etter avsluttende behandling i NFG, på en rekke punkter avvek fra Underutvalg 3 sitt forslag.

BEHANDLINGEN AV DÅPSLITURGIEN I KIRKERÅDET 2008

Til kirkerådsmøtet i juni 2008 var dåpsliturgien del av sak 30/2008: *Ny ordning for hovedgudstjenesten i Den norske kirke*. På dette møtet ble det klart at forslaget til ny dåpsliturgi allerede hadde vakt debatt. Preses Olav Skjevesland uttalte at det hadde kommet signaler, blant annet fra Bjørgvin bispedømme, om at liturgien ikke var tydelig nok i lærespørsmål.

Også andre innvendinger kom på bordet, for eksempel når det gjaldt liturgiens språklige kvalitet.

På bakgrunn av de samlede innvendingene, som fikk tilslutning i kirkerådet, ble følgende vedtak fattet:

Kirkerådet vedtar å sende ut til høring fra 1.9.2008 ny ordning for hovedgudstjenesten i Den norske kirke, bortsett fra dåpsliturgien.

Kirkerådet ber administrasjonen bearbeide forslaget til dåpsliturgi på bak-

grunn av synspunkter fremkommet i møtet og fremlegge et bearbeidet forslag til liturgi til neste møte i Kirkerådet. Deretter sendes dåpsliturgien på høring.

Den første delen av dette vedtaket er i seg selv udramatisk. Det var et klokt valg å gjøre ny dåpsliturgi til egen sak, ettersom dåpsliturgi hadde hatt eget underutvalg. Slik praksis hadde allerede på et tidlig tidspunkt blitt vedtatt med tanke på ny nattverdiliturgi, en liturgi som imidlertid senere avstedkom lite debatt.

Vedtaketets andre del var etter min mening verre, og jeg var en av to som stemte i mot vedtaksforslaget på bakgrunn av dette. Jeg opplevde at å legge til rette for administrativ bearbeiding av dåpsliturgien, etter et langvarig arbeid i utvalg og nemnd, både ville være demokratisk tvilsomt, og faglig uansvarlig. Jeg hadde også liten tro på at bearbeidingen nærmest bare ville bli redaksjonell, og uttalte at jeg fryktet administrasjonen ville ta seg friheter når det gjaldt redigering av hele forslaget.

Det viste seg påfølgende høst at min frykt ikke hadde vært ubegrunnet. Administrasjonen gikk grundig til verks gjennom sommeren, og forandret liturgien på flere områder, også knyttet til formuleringer og tema som kirkerådet i juni 2008 ikke hadde hatt kritiske merknader til.

Jeg var saksordfører til sak 59/2008 *Ny dåpsliturgi for Den norske kirke*, og valgte å innlede til saken med en rekke

kritiske merknader til sommerens administrative bearbeiding. Jeg gjengir her den første delen av min innledning, slik jeg holdt den:

I juni stemte jeg imot at forslaget skulle gå til administrativ bearbeiding.

Jeg har fått bekreftet at det var riktig, og er uroet ved den bearbeiding som har funnet sted. Den vil neppe dempe debatten omkring ny dåpsliturgi.

Den som har fulgt arbeidet i UU3, i NFG og konsultasjonene, ser nå at innspill som ikke har fått tilslutning verken i UU3 eller i NFG, ad administrativt veg føres inn i forslagene. Dette er en for meg uønsket tilsidesetting av et langsiktig faglig arbeid.

I stedet for bare å bearbeide NFGs liturgiforslag, har Kirkerådets administrasjon dessuten gått enda lengre, og drøfter en rekke ting som har vært tilstrekkelig belyst tidligere, og som det ikke burde være nødvendig å drøfte ved den sommerlige administrative bearbeidelsen. Jeg nevner:

1: Bønnen ved døpefonten

2: Bruk av dåpslys

3: Presentasjon av barnet – hvem som skal løfte barnet – om det er prest eller foreldre, dette har ingenting i denne saken å gjøre nå.

4: Endring av rekkefølgen barneevangelium (Mark 10)-takkebønn, stikk i strid med både NFG og UU3 sine forslag. Dessuten gir det ikke en bedre rekkefølge! Bibeltekst som grunnlag bør komme tidlig i det liturgiske forløpet.

Barneevangeliet må komme tidlig i ledet Mottakelse, dåpsbefaling tidlig i ledet Dåpshandling. Dette har vært helt sentralt i prosessen fram til den administrative behandlingen.

5: Det som betegnes som en innvending fra Kirkerådet, nemlig «En utilstrekkelig betoning av dåpens sakramentale karakter» karakteriseres som et bomskudd av Kirkerådets administrasjon. Hadde man bare latt det være med det. Dessverre svekker det administrativt bearbeidede forslaget dåpens sakramentale og evangeliske karakter ytterligere, ved å innføre opplæringsbegrepet i spørsmålet til den som bærer barnet til dåp.

6: Nok en flytting av overskriften Dåpshandling – noe som NFG begynte med å rote til i sin altfor omfattende bearbeidelse av UU3 sitt arbeid. Tredelingen i liturgiforslaget har fått bred tilslutning. La meg kort repetere overskriftene: Først Mottakelse, som hviler teologisk på skapelsen. Dernest dåpshandling, som hviler teologisk på frelsen, og til sist Livet i dåpen, som teologisk henger sammen med begrepet etterfølgelse. Kirkerådet bør benytte anledningen til å rydde overskriften Dåpshandling tilbake til UU3 sitt forslag, altså etter dåpsalmen. Da henger overskrifter, innhold og teologi i liturgien best sammen.

7: Kontroversen i forholdet dåp og opplæring er kanskje størst her på huset, men har fått for sterk fokus i det nye forslaget. Her er NFG sitt forslag å foretrekke på de fleste punkter. Begrepet «opplæring» er problematisk, dersom

det tolkes enten som et intellektuelt fokus på kunnskap, eller som et tegn på at den døpte ikke kan regnes som fullverdig kristen fordi han ikke er tilstrekkelig opplært. Begrepet «opplære» er dessuten mye, mye verre enn «oppdra». Jeg er svært kritisk til å knytte ordlyden ved en sakramental handling til en politisk reform i Den norske kirke. Skal vi i neste omgang nekte å døpe, dersom foreldrene ikke ønsker at barnet skal ta aktivt del i menighetens trosopplæringsprosjekt? Begrepet «opplæring» hører dessuten i liturgien mer naturlig hjemme under overskriften Livet i dåpen, og må ut av spørsmålet ved døpefonten.

Til tross for mine innvendinger, fremmet jeg ikke mange endringsforslag. Mitt viktigste endringsforslag var knyttet til spørsmålet ved døpefonten. Der valgte jeg å fremme en formulering som denne:

Vil dere at NN skal bli døpt i Faderens, Sønnens og Den Hellige Ånds navn til et liv i den kristne tro?

Formuleringen kunne ikke anses som radikal, men var i tråd med formuleringer fra UU3 og NFG sitt arbeid. Det radikale var altså det administrativt bearbejdede forslaget:

Vil dere at NN skal bli døpt i Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn og bli opplært til et liv i den kristne tro?

hvor opplæringen ble knyttet til spørsmålet ved døpefonten.

Behandlingen i Kirkerådet gikk over to dager. Mot slutten av den første dagen, ble mitt forslag tatt til avstemming, og vant fram med 7 mot 6 stemmer.

Dagen etter skjedde noe som i min møteerfaring mangler sidestykke. Saken ble tatt til ny behandling, inkludert mitt forslag, som allerede var stemt over, og avstemningsresultatet fra dagen før ble strøket. Med samme møtesammensetning som på første dag, ville jo dette ikke vært så dramatisk. Men kombinert med at en rekke medlemmer av kirkerådet, som på første dag hadde stemt for mitt forslag, på dag to hadde meldt forfall, var det etter min mening skittent spill.

Jeg protesterte mot fremgangsmåten, men vant ikke fram, og administrasjonens forslag vant på denne måten kirkerådets flertall.

Da leverte jeg, med støtte fra to andre rådsmedlemmer, følgende protokolltilførsel:

Vi mener spørsmålet ved døpefonten bør lyde: «Vil dere at NN skal døpes i Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn til et liv i den kristne tro?», i tråd med Nemnd for Gudstjenesteliv sitt forslag.

Vedtaket som fikk flertall i Kirkerådets sak 59/08, hvor spørsmålet lyder: «Vil dere at NN skal bli døpt i Faderens og

Sønnens og Den Hellige Ånds navn og bli opplært til et liv i den kristne tro?» nedtoner dåpens mysterium og svekker dåpens evangeliske karakter, og derved også dåpen som sakrament, i det dåpshandlingen på bakgrunn av spørsmålets ordlyd kan tolkes som ufullstendig inntil den dømte er tilstrekkelig opplært.

En slik svekkelse av dåpen som sakrament er svært alvorlig for en kirke hvor et overveldende flertall av de som døpes er spedbarn.

Jesu ord i Matteus 28 om å døpe og lære må sees som sidestilte oppdrag. Det ene kan dermed ikke settes som en betingelse for det andre. Vi kan derfor døpe uten å vite sikkert hvordan opplæringen vil bli, og likeledes lære opp i den kristne tro uten å vite sikkert om den opplærte velger å la seg døpe.

Ordene om foreldres, fadderes og kirkens forpliktelse til å gi den dømte opplæring til et liv i den kristne tro bør på bakgrunn av dette ikke forankres i spørsmålet ved døpefonten, som en slags forutsetning for dåpen, men må høre hjemme under dåpsliturgiens siste del, «Livet i dåpen», altså etter at dåpshandlingen har funnet sted.

*Lars Erlend Kielland
Arne Grønningseter
Harald N Sommer*

I tillegg ba jeg om at NFG sitt forslag til liturgi, altså liturgien slik den fremsto før administrativ bearbeiding, ble gjort kjent for menighetene og andre

som skulle ha Kirkerådets liturgiforslag til høring. Dette ble vedtatt, men etter min mening aldri fulgt opp. Resultatet ble dermed at høringsinstansene ikke ble gjort klar over de betydelige endringene forslaget til dåpsliturgi hadde gjennomgått over sommeren 2008.

Dette må sies å være i strid med selve grunnprinsippet for reformen, vedtatt i Kirkerådet under sak 10/2004:

Reformprosessen skal være åpen og erfaringsbasert

HØRINGSPERIODEN

Forslaget til ny dåpsliturgi ble sendt til en rekke høringsinstanser høsten 2008, med svarfrist tidlig neste høst. 75 instanser kom med respons, i tillegg til en del privatpersoner, som sendte inn svar på eget initiativ.

For å håndtere alle høringssvarene, oppnevnte Kirkerådet høringsutvalg, som sammen med administrasjonen skulle ta stilling til svarene, og sammenfatte innspill.

På bakgrunn av høringsperioden, ble saken deretter lagt fram for Kirkerådet i mai 2010. Da nærmet det seg altså to år siden sist rådsbehandling (september 2008) av saken.

Mange av høringsinstansene hadde omfattende svar, og sterke meninger. Selv om det på noen områder fantes bred tilslutning, var det ikke tvil om at uenigheten om ny dåpsliturgi fortsatt var betydelig.

Samtidig var det kommet et ikke ubetydelig tidspress inn i saken. De nye liturgiene skulle opp på Kirkemøtet i november 2010, til første gangs behandling.

Det ble nødvendig med ny bearbeiding av dåpsliturgien, det måtte skje raskt, i dialog med Bispemøtet.

Flere av høringsinstansene hadde uttrykt at bearbeidet liturgi måtte sendes ut til en ny høringsrunde, men dette ble det ikke tid til.

Man mente at responsen fra første høringsrunde var tilstrekkelig til å foreta de nødvendige justeringene.

BEHANDLINGEN I KIRKEMØTET NOV 2010 OG APRIL 2011

En av de mest uheldige sidene ved å ikke følge opprinnelig tidsplan for liturgireformen, handlet om kontinuitet og sakskjennskap i Kirkemøtet. Opprinnelig skulle reformen ferdigbehandles høsten 2009, på det siste kirke-møtet for delegatene som var valgt for perioden 2006-2009.

Utsettelsen førte til at et nyvalgt, og for en stor del sterkt utskiftet kirke-møte, behandlet liturgireformen på sitt første møte.

Dette svekket uten tvil medlemme-nes mulighet til påvirkning. For det første hadde de færreste av dem fulgt saken gjennom lengre tid. For det andre manglet flere kjennskap til endringene som hadde skjedd undervegs. For det tredje var det uhyre komplisert å sette seg inn i et så stort sakskompleks, sam-

tidig som man skulle gjøre seg kjent og trygg med kirkemøtets saksbehandlingsform og kultur.

Prosessvedtakene til liturgireformen la opp to behandlinger av alle slike saker i Kirkemøtet, november 2010 og april 2011. I tillegg ble det vedtatt at alle konkrete endringsforslag til liturgi-ene måtte legges fram i forbindelse med Kirkemøtet i november 2010, for å sikre tilstrekkelig læremessig behandling av eventuelle endringsforslag.

Dette prosessvedtaket ble fattet allerede ved begynnelsen av Kirkemøtet 2010, og min oppfatning både undervegs og i ettertid, er at mange av delegatene ikke var fullt ut klar over hva det stemte over i denne saken.

I realiteten sikret man på denne måten at et nyvalgt Kirkemøte ikke fikk nødvendig tid til å bli kjent med sakskomplekset, før reell saksbehandling.

Det er problematisk, sett fra et demokratisk synspunkt, men forståelig, i lys av den langvarige prosessen fra 2004 og fremover. Det var nok ikke ønskelig at Kirkemøtet 2010 og 2011 skulle stikke kjepper i hjulene og skape ytterligere vansker med å få sluttbehandlet blant annet sak om ny dåpsliturgi.

I tillegg til dette ble det på Kirkemøtet 2010 foretatt nyvalg på kirkeråd. Resultatet ble en bortimot total utskiftning av rådet. Dermed forsvant kontinuiteten også i dette organet.

I en slik situasjon er det ikke tvil om at Kirkerådets administrasjon fikk betydelig innflytelse over dåpsliturgien i

siste fase av behandlingen.

Da liturgien ble endelig vedtatt i april 2011, tror jeg mange pustet lettet ut. Men kanskje mer av matthet enn av begeistring.

Ved kirkemøtets avslutningsgudstjeneste, ble det forrettet dåp etter den helt nylig vedtatte liturgien. Jeg var ikke den eneste som etter denne gudstjenesten bemerket at dåpsliturgien virket uvanlig ordrik og langdryg.

Det viste seg altså umiddelbart at det er stor forskjell på å vedta en liturgi i dokumentform, og å praktisere liturgien i kirkerommet. Det siste hadde vært mangelvare i behandlingen av liturgien i perioden etter høringsrunden.

Slik ble altså resultatet etter 7 års arbeid en dåpsliturgi som på lang sikt ikke er til å leve med.

KRITIKKVERDIGE FORHOLD

Hvorfor gikk det slik? Hva kunne og burde vært gjort annerledes? Svaret på det avhenger så klart av hvor realistisk man skal være.

Den norske kirke er egentlig et lite kirkesamfunn. Ressursene er begrensede, når det gjelder liturgisk kompetanse. Kanskje burde man derfor i større grad latt seg påvirke av andre, større lutherske kirkesamfunn.

Når arbeidet pågikk over så mange år, ble manglende kontinuitet et betydelig problem.

Dette gjelder for det første utskiftingen av personer i komiteer og utvalg som skulle arbeide med nye liturgier.

Det er et gjennomgående trekk ved hele reformprosessen, at nesten ingen av de valgte medlemmene i råd og utvalg har fulgt arbeidet fra start til mål. I tillegg har det i perioden 2004-2011 vært betydelige utskiftninger i Kirkerådets administrasjon, i Bispemøtet og i andre stillinger med innflytelse i prosessen (proster og rådgivere ved bispedømmekontor, for å nevne noen). Konsekvensen av dette er selvsagt: Tanker, kreativitet og fremdriftsønsker hos personer som startet arbeidet, har ikke fullt ut kunne videreføres. I tillegg må vi kunne anta at enkelte personer som har fått innflytelse mot slutten av perioden, kan ha hatt til dels klart avvikende synspunkter på liturgiernes kvalitet og innhold. Slike vurderinger gjøres jo ikke bare på objektivt grunnlag. Godt liturgisk arbeid krever både overblikk og kunstneriske evner. Liturgi er lyrisk teologi, og god lyrikk skapes som kjent ikke i komiteer.

For det andre er det kritikkverdig at dåpsliturgien ikke ble gjenstand for utprøving i menighet også i sluttfasen av arbeidet. En liturgi som hadde vakt såpass stor debatt, hadde fortjent at opplevd kvalitet i gudstjenestefeiring og kirkerom ble sikret. God liturgi produseres ikke primært ved en kontorpult.

For det tredje mener jeg at ansatte i Kirkerådets administrasjon har hatt for stor innflytelse. Flere ganger ble blant annet dåpsliturgien blitt utsatt for administrativ bearbeidelse, uten tilstrekkelig forankring i førende, skriftlige

vedtak. Dette ble særlig tydelig i perioden juni 2008 til september 2010.

KANVI LAGE LITURGI SLIK?

Det er første gang Den norske kirke har produsert ny liturgi på denne måten. Derfor bør prosessen og arbeidsformen evalueres grundig.

Det bør ikke gå for lang tid før menighetene får anledning til å gi respons på hvordan gudstjenestereformen ser ut til å fungere lokalt, inkludert dåpsliturgien.

Reformen har vært svært omfattende, og undervegs har mange tatt til orde for at endringene skjer for fort, og går for langt. Slike innvendinger har ofte blitt avfeid som manglende endringsvilje, men det spørres om de ikke også inneholder lag av sannhet som Den norske kirke bør ta inn over seg.

At reformen har vært kostnadskrevede, er hevet over enhver tvil. Den har krevet betydelige ressurser undervegs, ikke minst i Kirkerådet, og belastet per i dag mange av Den norske kirkes menigheter tungt i forhold til prioritering av tid og økonomiske ressurser. Det er viktig å spørre seg om denne prioriteringen er riktig.

Har reformen vært demokratisk? Ved første øyekast er kanskje svaret ja. Det kjennetegner jo reformen at den hele vegen har blitt behandlet og forankret i ulike valgte organer. Men ved mer eller mindre bevisst utskifting av personer med innflytelse over prosessen, har

det likevel vært svært få personer som har fulgt arbeidet fra start til mål, som har kjent bakgrunn for veivalg undervegs, og nå kan evaluere hvordan dette store arbeidet egentlig endte. Noen av disse må mer enn gjerne stå fram og publisere egne synspunkt.

HVA ER DEVIKTIGSTE MANGLENE VED DEN NYE DÅPSLITURGIEN?

6 av 9 prester i Ringsaker prosti skrev i høst et innlegg i Vårt Land der vi fremførte kritikk av dåpsliturgien på følgende punkter:

1: *En ordrik liturgi*

Dåpsritualet oppleves langt og ordrikt. På en rekke punkter er formuleringene mer omfattende enn tidligere. Språklig kommuniserer liturgien dårlig.

2: *Teologiske formuleringer*

Det teologiske språket er tungt i formen, og vanskelig å forstå. I tillegg har det en form som oppleves unødig forklarende. Dåpsritualet må åpne, ikke lukke. Dåpen som symbol må ikke forklares i hjel, da mister symbolet noe av sin kraft.

3: *Spørsmålet ved døpefonten*

Språklig sett oppleves spørsmålet som for langt, og i tillegg har det en overvekt mot det oppdragende element, fremfor ønsket om tilknytning og tilhørighet.

4: Tiltalen til menigheten

Det er en god ide å tiltale menigheten etter dåpshandlingen. Men den formen leddet har fått, oppleves hjelpeløst dårlig. Lange, tunge setninger, og et språk som ikke kommuniserer. Begrep som «Jesu kall og oppdrag», «vitnesbyrd og tjeneste» og «alt det skapte skal bli forløst» er til direkte hinder for leddets potensiale til god kommunikasjon med de tilstedeværende kirkegjengerne. Leddet må på en bedre måte enn i dag positivt uttrykker menighetens oppgave overfor den dømte.

5: Savn etter glede, takk, feiring

Selv om dåpsliturgien nå innledes med begrep som «takk og glede», mangler dette som rød tråd gjennom hele liturgien.

Det savnes tydeligere elementer av glede, takk, feiring og Guds ubetingete kjærlighet.

Dåpen er tilknytning og tilhørighet til Jesus, men uttrykk for dette har dessverre måttet vike for oppdragende formuleringer med større fokus på hva vi frelses fra enn hva vi frelses til.

NY DÅPSLITURGI, MEN HVA NÅ?

Liturgien må til snarlig revisjon. Vi har, av årsaker jeg har påpekt, etter en årelang, komplisert, og kostbar prosess dessverre fått en dåpsliturgi som ikke oppleves bærekraftig på lang sikt. Det er allerede stort behov for revisjon og forbedring. Inntil videre kan sikkert fortsatt mye reddes av hyggelige og imøtekommende prester i kontakt med det enkelte dåpsfølge, men det hadde vært enda bedre om selve dåpsliturgien spilte på lag med vårt ønske om å ta vel i mot dåpskandidat og familie. Per i dag er det dessverre heller motsatt.

DEN NYE DÅPSLITURGI

En kommentar til Lars Erlend Kielland

Jørund Østland Midttun
Pt. rådgiver for liturgiske spørsmål, Kirkerådet
jmi@kirken.no

Utviklingen av den nye dåpsliturgien for Den norske kirke har vært krevende, og resultatet har vært utsatt for til dels sterk, om ikke enhetlig, kritikk fra mange hold. Derfor kan det være grunn til å gå tilblivelsen nærmere i sømmene. Lars Erlend Kielland har levert en kritisk kommentar om tilblivelsen av den nye liturgien, og mot slutten av artikkelen etterlyser han svar fra en som har vært med gjennom hele arbeidet. Selv har jeg i ulike roller fulgt arbeidet tett hele veien (om enn ikke dåpsliturgien i første rekke) fra første vedtak i 2003, og vil derfor gi et lite tilsvar.

SAKSGANG I GUDSTJENESTEREFORMEN

I et tilbakeblikk er det mye som kan sies om hele prosessen med det Kirkerådet i sitt vedtak i 2004 betegnet som en «reform av kirkens gudstjenesteliv»¹. Det

er lite sannsynlig – for å si det forsiktig – at en senere reform vil bli foretatt på samme måte. Dette må evalueres grundig i en ikke for fjern fremtid.

Kiellands kritikk er særlig knyttet til en påstand om manglende kontinuitet i de oppnevnte og valgte organer som var satt til å bearbeide reformen, samtidig som han mer enn antyder at det finnes skjulte agendaer i Kirkerådets sekretariat som styrer sakene i en annen retning enn det de valgte organene ønsker. Dette er ikke en beskrivelse jeg kjenner meg igjen i. NFG hadde en sterk bevissthet om at det var nemnda som oppnevnt organ som leverte fra seg en innstilling til Kirkerådet. Men det kan ikke settes et skarpt skille mellom nemnda og sekretariatet. Sekretærene deltok hele veien tett i prosessen, også som faglige rådgivere. De fullførte på noen områder arbeidet, etter de retningslinjene som var lagt opp i NFG. Det var en forutsetning hele veien at NFG bare skulle fungere til et forslag var lagt frem. Men i de høringsutvalgene

som ble oppnevnt etter høringen, var sentrale medlemmer av NFG også med, nettopp for å sikre den kontinuiteten Kielland etterlyser. Som deltaker i det ene høringsutvalget kan jeg bevitne at den også ble godt ivaretatt. At det kommer nye mennesker inn i prosessen kan sees både som en fordel og ulempe. Riktignok forsvinner noe av kontinuiteten, men friske øyne kan finne løsninger som ikke var tenkt på tidligere. Begge deler skjedde i løpet av arbeidet. I alle ledd av prosessen har det vært lagt stor vekt på bredde og faglighet. Enhver som tviler på det kan bare sjekke navnene på dem som har vært med, de ligger åpent på kirkens hjemmeside.

DÅPSLITURGIEN

Etter min oppfatning var den største utfordringen knyttet til dåpsliturgien at det alt fra første stund var, og fortsatt er, sterke og svært grunnleggende teologiske brytninger knyttet til dåp. Det dreier seg om spørsmålene om hva dåp i en luthersk kirke egentlig betyr, hva som er forholdet mellom barnedåp og opplæring og hvordan man skal tilrettelegge forholdet mellom første og andre trosartikkel. Jeg vil ikke her gå inn i en nærmere utredning av de ulike synspunktene på disse feltene, men jeg konstaterer at med de synspunktene Kielland selv flagger, går han rett inn i betente deler av debatten. Punkter han er kritisk til vil andre intenst forsvare og punkter han er fornøyd med er blitt sterkt anfektet av andre. Bortsett fra det rent språklige, som jeg kommer tilbake

til, er dette slik jeg ser det, hovedgrunnen til at det var så vanskelig å få til et forslag til liturgi, og det er en viktig grunn til at det fortsatt er uro rundt den

Å si at arbeidet rundt dåpsliturgien var en lukket prosess blir imidlertid i saken på hodet. De utkastene dåpsutvalget i første omgang laget ble sendt til en nokså bred utprøving, og førte til en betydelig uro. Utvalget holdt også en åpen høring der det fikk sterk motbør på forslagene og den bakenforliggende tenkningen i dem. Det er derfor ikke noe mystisk i at NFG i sin behandling av dåpsliturgien gjorde betydelige endringer i forslaget fra dåpsutvalget. Men det vil nok være riktig å si at heller ikke nemnda opplevde at man hadde funnet en endelig form på dåpsliturgien. Dette ble bekreftet i Kirkerådets behandling, der NFGs forslag ble forkastet. Kirkerådet mente kort og godt at forslaget ikke var bra nok, selv etter «langvarig arbeid i utvalg og nemnd», som Kielland skriver. Ettersom NFG på det tidspunktet var oppløst og tiden var knapp, var det naturlig at man brukte den ekspertisen som sto til rådighet i sekretariatet, men også biskop Olav Skjevesland deltok i utarbeidelsen av det nye forslaget. Både Skjeveslands doble stilling som preses i bispemøtet og kirkerådsmedlem og hans personlige kompetanse på området gjør det urimelig å fremstille det nye forslaget som kun et verk av sekretariatet. Og man må spørre, hva var alternativet? Skulle Kirkerådet sende på høring et forslag rådet selv ikke kunne anbefale?

Så kan man ha forskjellige menin-

ger om det forslaget som ble vedtatt av Kirkerådet høsten 2008. Kielland er tydeligvis kritisk, slik han selv beskriver. Faktum er likevel at et flertall i Kirkerådet sendte ordningen på en bred høring, og at den senere fikk en grundig behandling i høringsutvalget og i Kirkerådet. Bispemøtet foreslo så en ny versjon av dåpsliturgien i sin læreuttalelse 16. juni 2010. Denne hadde stor innvirkning på Kirkerådets endelige innstilling, som ble behandlet to ganger i Kirkemøtet. Kielland forsøker å underkjenne denne grundige saksgangen ved å hevde at både kirkeråd og kirkemøte var nyvalgt og knapt visste hva de gjorde, men det er å ikke ta på alvor det samvittighetsfulle arbeidet som ble gjort. I nevnte Kirkemøte satt mange som hadde deltatt i både utrednings- og høringsprosessen. Dåpsliturgien ble vedtatt og representerer dermed Den norske kirkes liturgiske syn på dåpen.

Når det er sagt, så er det ingen tvil om at det er uro rundt den vedtatte dåpsliturgien. Kielland har rett i at det er en svakhet at den ikke i tilstrekkelig grad ble utprøvd, og at den av mange oppleves som unødig ordrik og språklig tung. Derfor er det all grunn til å tro at den evalueringen som Kirkemøtet forutsatte i sitt vedtak, vil begynne med dåpsliturgien, og det er usannsynlig at det ikke vil skje forandringer med den nåværende ordningen.

OM ÅVEDTA LITURGIER

Til slutt en kort kommentar til Kiellands misnøye med at liturgien blir til gjennom komiteer og flertallsvedtak. Her har han nok følge av mange frustrerte liturgikere rundt i verdens kirker. Men igjen må man spørre, hva er alternativet? Førrige liturgi ble innført av Kongen, dvs. kirkedepartementet, etter råd fra biskopene. Da hadde bispemøtet i forkant foretatt det mange mente var en radbrekking av det forslaget det hadde fått seg forelagt av Liturgikommisjonen. Endringene var så omfattende at kommisjonens leder ble sykmeldt i en lengre periode. Revisjonen før der ble innført vesentlig etter forslag fra én mann. Og selv om dette på mange måter var en vakker liturgi for sin tid, så er det neppe en farbar vei i dag. I en perfekt verden ville kanskje en moderne Gustav Jensen kunnet skapte en lyrisk teologi som alle tok i mot med glede. I den mer prosaiske virkeligheten er vi henvist til å si med Winston Churchill: Demokratiet er den verste av alle styreformer – bortsett fra alle de andre.

Fotnote:

1: saksforberedelsene het saken Reform av høymessen, men det ble endret, ut fra en betraktning av at den var tenkt mer som en reform av måten man feiret gudstjenesten på, enn de liturgiske ordningene i seg selv. Så kan man jo i ettertid vurdere om det var slik det ble.

EN REISE MED DÅPSRITUALET

Ingeborg B. Sommer
Sokneprest, Skøyen
Ingeborg.Sommer@oslo.kirken.no

For flere år siden ble Skøyen menighet med som forsøksmenighet for ny dåpsliturgi i kirken. Vi fikk oversendt noen forslag, men det var åpent for å utvikle lokale varianter, jeg koste meg med å jobbe frem et alternativ til ny dåpsliturgi. I fokuset var ønske om å formidle dåpens sakramentale gave; med tekster og bønner med et godt språk og fokus på handlingen.

Utgangspunktet for hva som ble definert som «godt», var først og fremst egen praksis og erfaring med dåp og dåpssamtaler. Den systematiske teologien og kirkehistorien var selvfølgelig med, men de tradisjonelle teologiske disiplinene kan ikke råde grunnen alene. Jeg ønsket meg en dåpsliturgi som fungerer i praksis, og ikke en liturgi som først og fremst er uangripelig rent teologisk.

Et startpunkt ble ønsket om et ritual som var mindre ordrikt. Dette henger bl.a. sammen med det arbeidet vi var inne i som trosopplæringsmenighet, der menighetens prosjekt hadde fokus på deltakelse i de hellige handlinger og mysterier, mer enn forklaringen av disse rent

teoretisk.

I dåpssamtalen snakker vi om dåpens teologi, om ritualet og sorger og gleder ved å bli foreldre. At selve dåpsliturgien i seg selv skal være en uttømmende teologisk, blir derfor feil. En mindre ordrik liturgi med åpnere setninger, vil på en annen måte fungere som springbrett for en dialog med foreldrene om dåpens betydning. Så kan ritualet i sin tur tale til oss som handling.

Videre ønsket jeg et ritual med større fokus på gleden og takknemligheten – og uroen – som følger med det å bli foreldre. Basert på egen erfaring vil jeg si at så godt som alle som bringer barnet til dåp, også ser dagen som en feiring av det nye livet. Familier fra ofte to sider, bringes sammen til feiring og fest. Og dette må vi gi oppmerksomhet i møte med dåpsfølget.

Et svakere fokus på «synd og død», og større fokus på «liv og evighet», var også et spor jeg ønsket å følge. I svært mange dåpssamtaler ble vi tidligere dvelende ved «menneskeslektens synd og skyld». Dette perspektiv er vanskelig for mange. Og selv om vi fikk snakket oss gjennom hva det kan bety ut fra ulike vinkler og tolkningstradisjoner, så opplevde jeg at fokuset på arvesynden fikk for stor plass.

Ordene er sterke, og de kastet sine skygger så langt at ritualet i sin helhet ble et renselsesritual fra en litt uklar nedarvet fordervelse – og jeg mener at dåpen er så mye mer enn dette.

Behovet for å flytte «dåpens forpliktelse» til ritualets siste del (som i 1920-liturgien), var også vokst frem. I dåpssamtalene fortalte jeg først om dåpens sakrament som en gave der Gud handler med oss, for så i neste runde å måtte beskrive hvordan denne gaven var tuftet på en forpliktelse fra foreldre, faddere og menighet – det gav ingen mening. «Forpliktelsen» måtte flyttes slik at den ble en konsekvens av dåpen og ikke motsatt.

I vårt lokale forsøk strøk vi også forsakelsen. Dette var det som vakte størst debatt i menigheten. Forsaker vi ikke lenger djevelen i kirken? Argumentet for å fjerne dette leddet var todelt: Igjen handlet det om at de mørke siden ved livet (synd, død, skyld, djevel) hadde en for stor plass i ritualet. Og fordi vi var i en forsøksfase tillot vi oss å være litt vågale. Et forsøk kan ikke bestå i å flytte på noen komma! Vi ønsket å ta debatten og se hvor den førte oss hen.

Men i hovedsak handlet fjerningen av forsakelse om det faktum at få av foreldrene som kommer med barna til dåp, har dåpen som en overgang fra annen gudsdyrkelse til den kristne tro (hos oss i praksis ingen). Det er snakk om kristne foreldre som døver sine små barn som alt regnes som tilhørende til Den norske kirke. Det er i praksis ikke lenger et overgangsrituale der det skal tas avstand fra

noe, for å gå over i noe annet.

Da det endelige vedtak om ny dåpsliturgi i kirken var på plass, var skuffelsen stor! Kirkemøtet hadde i stor grad rykket tilbake til start. Liturgien er fremdeles svært ordrik og språk og ordvalg i samme stil som før. Dåpen blir utlagt og forklart alt for grundig, og tolkningsrammen er alt for trang.

At «Den lille bibel» er med som et fast ledd i starten, er en del av dette bildet. For det første gjøres bibelfortellingen på denne måte til en rammefortelling for dåpen, noe som i seg selv er problematisk. Og videre fører det til at det er hele fire bibelsitat/fortellinger i liturgien, med en femte mulighet. Er ikke dette mye for et ritual?

Når det gjelder ønske om «godt språk» var begrepet «Guds barn» var et begrep jeg så frem til å få bort– men også det kom tilbake. «Guds barn» er i seg selv et vakkert begrep, og det kan være et nydelig blide på hva som skjer i dåpen – hvis det ikke brukes polemisk MOT alle som ikke er døpt. Men erfaringsmessig er det dette som skjer: «Hva med alle barn som ikke er døpt?» Og: «Før vi bærer barnet vårt til dåpen, er de ikke Guds barn da?» For meg vil det være nærliggende å svare «Jo, det er jo nettopp fordi vi ER Guds barn, skapt i Guds bilde, at Gud tar i mot oss i betingelsesløst i dåpen.» Kjærligheten til hvert enkelt menneske er grunnlaget for Guds nåde. Det er viktig å ikke gjøre språklige bilder som «Guds barn» til dåpsteologi når bildet ikke fungerer som de var tenkt. Og jeg vil hevde at dette blide ikke lenger gjør det.

Men noe er blitt bedre i den nye liturgien. Begrepet «menneskeslektens synd og skyld» er borte, og det er gitt en viss valgfrihet i hvordan vi ønsker å snakke om død og synd i forbindelse med dåpen. På denne måte er dåpssamtalen blitt enklere. Samtalen rundt livet i Guds og vår verden er litt enklere å få inn på et godt spor.

Takkebønnen er et viktig nytt ledd som gir ord til en viktig del av dåpen, selv om plasseringen er dårlig og det ikke-valgfrie menighetssvaret «Amen» er umulig å få til. (Det er ikke opplagt for enhver kirkegjenger at når medliturgen sier «Gud hør vår bønn», skal menigheten høylytt svare «Amen».)

Plasseringen av ord til foreldre og faddere er kommet lagt til slutten. De gangene det kun er ett dåpsbarn, fungerer det å ta denne «formaning» fremme ved døpefonten, sånn at vi slipper en ekstra «vil dere reise dere», og ordene henges fint på den handlingen som har skjedd.

MEN: Ordene til menigheten som er en «nyvinning», er underlige og påtrengende. Jeg reagerer særlig på det indrekirkelige språket med ord som kall, oppdrag, vitnesbyrd og tjeneste. Dette er fire sterke ord på rappen som det er vanskelig å identifisere seg med for den gjengse gudstjenestedeltaker, og kanskje for dåpsfamiliene i særdeleshet.

I trosopplæringsarbeidet jobber vi systematisk med å bygge ned gjerdene mellom «oss» og «de andre», og skape et stort

«VI» – alle oss som tilhører kirken. Og det er langt fra alle som opplever det naturlige å gå inn i en sammenheng der kall, vitnesbyrd og tjeneste hører hjemme. Men det er helt greit for ganske mange flere å bake en kake til kirkekaffen, eller rydde stoler etter et arrangement. Vi må få lov å høre til på ulike måter.

I fortvilelsen over det som er nytt og lite egnet, driver jeg med ulovligheter i det skjulte, men nå kommer det på trykk: Jeg tar ikke med «formaning til menigheten», men hopper rett over hele leddet!

Handlingene mot slutten av dåpen er derimot fine. Å tenne et lys og løfte barnet sier mer enn 1000 ord. Vi tenner lys intuitivt når vi sørger, er redde eller trenger trøst. Og et løftet barn er et opphøyet barn: Evangeliet i handling.

En tilsvarende handling mangler i starten av ritualet. Da kunne vi f.eks. ha tent Kristuslyset/ påskelyset for å minne oss om livet som er sterkere enn døden, istedenfor å sitere «Den lille Bibel».

Arbeidet med ny dåpsliturgi var tre skritt frem og to tilbake. En ganske traurig reise – langt var det, og det førte oss nesten ingen steder ... Men dåpssamtalen er blitt litt lettere og med noen ulydighet her og der, mener jeg at vi kommer i mål med dåpsriualet på en ganske god måte. Men jeg håper ikke reisen er over. Det skal ikke mye til å flytte oss ganske mange skritt til fremover. ■

DÅPSLITURGI OG AKTØRERS ERFARING MED DÅP

Ida Marie Høeg
Forsker, KIFO
ida.marie.hoeg@kifo.no

I 2011 vedtok Kirkemøtet ny dåpsliturgi. Veien fram har av flere grunner vært spennende å følge. Den har vist hva det innebærer for Den norske kirke (Dnk) å være i en løserer posisjon i forhold til staten, hvor Kirkemøtet selv har beslutningsmyndighet for liturgien og ikke Kongen i statsråd. Den har synliggjort interaksjonen mellom dåpsteologi og liturgiutvikling. Den har illustrert hvilken status økumenikk har i Dnk, og derav hvilke kristne liturgiske tradisjoner Dnk øser fra. Og, ikke minst har den vist hvor forskjellig profesjonell dåpsteologi er fra folkelig dåpsteologi. Det er det siste momentet jeg vil konsentrere meg om. Vurderingene av den nye dåpsliturgien er basert på hva dåpsforeldrene har erfart som viktige handlinger og objekter, og hva de knytter mening til¹.

En måte å illustrere at liturgi forholder seg til mennesker, konkrete situasjoner og handlinger som utføres, er å

anlegge et aktørperspektiv på dåpsliturgien. Et slikt perspektiv forankrer liturgien i handlende subjekter. Det er unge og gamle, profesjonelle og frivillige, dåpsfølge og andre gudstjenestedeltakere som utfører rituelle handlinger. For aktørene er dåp mer enn bestemte dåps-handlinger og kirkebygg. Det har også viktige symbolske, sosiale og kulturelle sider. Dåp er relatert til fødsel, familie- og slektskapsdannelse. Dåpsliturgien er heller ikke bare å utføre foreskrevne rituelle handlinger der og da. Dåpsliturgien har blitt fulgt tidligere, følges andre steder og vil i fremtiden følges av andre. Dette tilfører dåp et viktig minneaspekt. Både for de som har vært med på dåp tidligere og de som ikke har vært det, relateres dåp til et kollektivt minne. Det er innenfor disse betingelsene og sosiale institusjonene at dåpsfølget aktivt erfarer og vurderer deltakelsen i dåp.

Et aktørperspektiv, i motsetning til et institusjonsperspektiv, vil når dåp utføres også kunne belyse skriptets status. Dåpsritualets skript blir på denne

måten relatert til aktører som handler i tid og rom. Fordi det forholder seg til handlinger utført av aktører, vil det i si at skriptet i noen sammenhenger blir fulgt strengt, mens i andre sammenhenger ikke blir det. Observerer en hvordan dåp i Dnk utføres, vil en lett oppdage at det er en del variasjoner fra dåpsgudstjeneste til dåpsgudstjeneste. Mange av disse variasjonene ligger i handlinger som kommer i tillegg til dåpsritualets skript. Eksempelvis er bruk av folk fra dåpsfølget som sangere, lesere av bibeltekster og bønner, bruk av dåpslys og det såkalte babyløftet (i liturgien omtalt som presentasjon av barnet) et utvidet skript. Bruker liturgen utelukkende ett av dåpsliturgiens alternative tekster og bønner, og i liten grad medliturger, er dette eksempler på begrenset skript. Skriptes status i dåpsliturgien vil derfor ha betydning for hvordan aktørene erfarer og vurderer dåp.

Dnk og teologenes sterke fokus på hellig tale og hellig skrift gir det som er rasjonelt og kognitivt bearbeidet forrang framfor de fysiske og erfaringsorienterte sidene ved religion, slik som ritualer. Ritualer er mennesker som handler. Det er aktivitet hvor kropp er i bevegelse, og tenker, føler, drømmer, sanser og memorerer. Arbeidet med liturgien har vist teologers sterke vekt på tekst og formidling gjennom ord. Den endelige liturgien viser at de ordløse handlingene har lav status. Liten vekt legges på hva som kommuniseres gjennom objekter, plassering og bevegelse. Få steder i liturgien

er det handlinger og objekter som ikke følges av en forklaring til menigheten.

Avhandlingen *Velkommen til oss* viser at sammenhengen mellom praksis, erfaringer og fortolkninger er av overordnet betydning når vi analyserer dåp. Foreldrenes ritualiseringer forteller oss at praksis er en viktig kilde til informasjon om hva som aktiverer dype meningsspor, og hvordan aktørene konkret utformer mening i rituell praksis. Dette vil si at dåpsforeldrene i liten grad isolerer ord fra handling. Heller ikke skiller de mellom fortolkninger eller erfaringer fra ritualiseringene. Ikke bare gangen i dåpsliturgien eller prestens opptreden, men også foreldrenes rituelle deltakelse og utforming av handlingene, er av stor betydning for foreldrenes opplevelser og fortolkninger. Med deltakelse og utforming av handlinger sikter jeg blant annet til valg av kirke for begivenheten, valg av prest, valg av faddere, invitasjonslistens utforming og barnets klesdrakt.

Foreldrenes refleksjoner rundt hva dåp er og hva som skjer på dåpsdagen, er utviklet i spenningen mellom dåp som en tradisjonell foreteelse, og dåp som aktiverende for foreldrenes forhold til kristendom og kirke. Dåpsforeldrene fortolker i liten grad dåpen som et velkomstritual til livet, verden eller til samfunnet. Fortolkningene til dåpsforeldrene er konsentrert om mer avgrensede sosiale enheter. Det er en utbredt oppfatning at dåpsgudstjenesten synliggjør og skaper fellesskap som barnet inngår i. Nærmeste slekt og foreldrenes nærmeste

venner er de fellesskapene som barnet ifølge flere av foreldrene blir tatt opp i. Det er også en utbredt oppfatning blant en gruppe foreldre at dåpshandlingenes primære betydning er å gi barnet medlemskap i Dnk. Det er på grunnlag av foreldrenes forståelse av dåp som medlemskap i Dnk, jeg forstår deres vektlegging av den liturgiske handlingen, «bablyøftet». Presten bruker barnets navn når hun løfter det opp og presenterer det for menigheten. Foreldrenes positive holdning til bablyøftet mener jeg må oppfattes som et uttrykk for at dåp generelt og bablyøftet spesielt tydeliggjør innvielsen i kirken. En gruppe foreldre forstår også dåp som en navngivingshandling. Deres tolkning av dåp som en navngiving, mener jeg også peker i retning av innvielse. Det er derfor riktig å betegne dåp som ritualisering av velkomsten til barnet. I dåpen blir barnet ønsket velkommen inn i kirken, i nærmeste slekt, og for noen foreldres del, også til deres nærmeste vennekrets.

Den nye dåpsliturgien har i liten grad tenkt liturgi som dramaturgi. Dåp er ikke bare ord, men også alle bevegelser og gjenstander som til sammen skaper dåpsgudstjenesten og gjør dåpen til sansekraftige handlinger. Bablyøftet, dåpslyset og velsignelsen er viktige handlinger for dåpsforeldrene, og sammen med fadderskapet og dåpsfølgets plassering rundt døpefonten, det som hos dem tillegges størst vekt i dåpsgudstjenesten.

Den nye dåpsliturgien inneholder oppfordringer til å handle. Flere ganger

refereres det til å utføre handlinger som krever stemme og hørsel (la oss høre, takke, be og bekjenne). Bare én gang inneholder liturgien en oppfordring til å handle på andre måter enn å lytte til tekstlesning og delta i bønn. Stedet det refereres til, er etter selve dåpshandlingen der foreldre og faddere blir bedt om å reise seg. Også veiledningen til liturgien (liturgiens røde skrift) er sparsom på hvordan dåpsfølget skal handle i rommet. Der veiledningen henviser til handling som skal utføres, dreier det seg stort sett om framførelse av sang og tekstlesning, og hvem i dåpsfølget som skal svare på dåpsspørsmålene. Veiledningens ordløse handlinger omfatter: Å gi samtykke til dåp på andre måter enn verbalt språk, helling av vann i døpefonten, korstegning med åpen håndflate, bruk av rikelig med vann, håndspåleggelse under velsignelsen, tenning av dåpslys og at foreldre og faddere kan sette seg etter dåpshandlingen. Bare to av disse ordløse handlingene i veiledningen er handlinger som kan utføres av noen i dåpsfølget. Det dreier seg om å gi samtykke uten verbalt språk og eventuelt legge hånden på den døptes hode når barnet skal velsignes. Veiledningen til liturgien hadde styrket seg hvis det var krav eller forslag til hvordan både liturger og dåpsfølget skal opptre. Da hadde kirken tydelig signalisert at den har blick for at dåp ikke bare er ord og musikk, men også at andre handlinger kan kommunisere hva som skjer i dåpen, samtidig som dåpen realiseres.

På grunnlag av foreldrenes vektlegging av babyløftet som en innvielseshandling er det nedslående at babyløftet har fått en så slett behandling i liturgien. Presentasjonen av barnet bærer for lite preg av velkomst: «Dette er NN som er døpt inn i Kristi kirke og vår menighet» eller «Dette er NN, vår søster/bror i Kristus». Skal en slik presentasjon fungere, fordrer den respons. I og med at vi ikke har tradisjon for å applaudere i kirken, måtte menigheten ha gitt en annen form for respons, eller presten måtte ha et utsagn som bedre kommuniserte innvielse. Det gamle forslaget til KR var i så henseende bedre egnet: «Jesus sier: Den som tar imot en av mine minste tar imot meg. Ta vel imot NN.» I denne sammenheng er selve kroppsbevegelsen vel så viktig som hva som sies. I de årene babyløftet har vært praktisert i Dnk har foreldre/faddere overgitt barnet til presten, og presten har løftet det opp foran menigheten. Den nye liturgien sier ingen ting om hvilke handlinger som skal utføres når barnet presenteres, bare hvilke ord som skal brukes. Her åpner liturgien muligens opp for flere måter å utforme handlingen på. Velger liturgen å motta barnet fra en i dåpsfølget og løfte det opp, vil dette et stykke på vei kunne være en rituell innvielseshandling. Trolig vil også liturgen føle på hvor mangelfulle liturgiens forslag til hva som skal sies er. Muligens vil liturgen for egen maskin legge til noen ord som bedre kommuniserer velkomst og integrering.

For foreldrene er den rituelle inn-

stiftelsen av båndet mellom barnet og fadderne viktig. Måtene fadderskapet ritualiseres på er fysisk kontakt mellom barn og faddere og materialisering av fadderskapet; som overrekkelse av dåps-gaver og bruk av dåpslys. Fadderskapet forstås som æresbevisning og som en ressurs i fadderbarnets liv. Dnk er opp-tatt av fadderfunksjonen og vektlegger i trosopplæringen fadderens rolle i den religiøse oppdragelsen (Gud gir – vi deler 2010:19-20,25). Hvis poenget med liturgien er å ritualisere fadderens bestemte ansvar for barnet, kunne dette blitt tydeliggjort i veiledningen eller i *Alminnelige bestemmelser for dåp* i form av beskrivelser for hvordan handlingene skal utføres. Eksempler på slike handlinger er:

A: Foreldre eller faddere bærer barnet til døpefonten

B: Foreldre og faddere kommer opp til døpefonten, evt. andre som vil være med opp.

C: En av fadderne tar på barnets lue etter dåpshandlingen.

D: En av fadderne mottar dåpslyset, og setter det etter dåpshandlingen i en stake tilpasset dåpslys.

Forslaget om at fadderne skal motta dåpslyset begrunner jeg med at mange dåpsforeldre synes dåpslyset er estetisk, samtidig som lyset for noen foreldre bedre kommuniserer dåpens budskap enn vannet. Den nye liturgien har gitt dåpslyset en stemoderlig behandling. Slik den og veiledningen framstår nå, virker dåpslyset plass i liturgien både

bortgjemt og usikkert. Veiledningen foreslår ikke at noen i dåpsfølget skal tenne eller motta dåpslyset, men at når barnet er døpt, kan det tennes et lys og sette det i en stake. Dåpsfølgene skal passivt observere denne handlingen. Først etter gudstjenesten vil lysene bli overrakt dåpsfølgene. Hvorfor skal dåpsfølgene behandles summarisk når dåpslysene tennes? Hvorfor får ikke en fadder eller en annen i dåpsfølget en synlig posisjon hvor de blir høytidelig overrakt dåpslyset?

Den lange tradisjonen vi har i norsk kultur med utforming av dåpsdrakt (kjole og lue) lever i beste velgående og videreutvikles innenfor nye familiemønstre og salgskanaler. Ikke bare er barnets klesdrakt viktig for dåpsforeldrene, også de som har alternative ritualiseringer til dåp, som navnefest, legger vekt på dette plagget og den tradisjonen som er knyttet til fremskaffingen av det. Den underliggende logikken for bruk av dåpsdrakten er at den er et slektsplagg som markerer tradisjon og slektstilhørighet. Idealet er at foreldrene får overlevert en brukt dåpsdrakt eller at en nær slektning, fortrinnsvis en av barnets bestemor, lager eller kjøper en ny (Høeg 2008:293-302). Hvorfor vil ikke Dnk ritualisere dåpsdrakten og hvorfor har ikke kirken en teologi på dåpsdrakt? Her er det mangelfull konsistens fra kirkens side. Leser vi Alminnelige bestemmelser om bruk av kirkens klokkeformidler kirken hva den forstår med og legger i denne liturgiske tradisjonen. Hvorfor

gjør ikke kirken det med den tradisjonstunge drakten? Den uteblitte teologien knyttet til drakten signaliserer etter min oppfatning en diskrepans mellom Dnks vektlegging av betydningsfulle objekter og handlinger i liturgien og hva brukerne anser som betydningsfullt.

I liturgiens ordhandling legges det opp til større involvering av dåpsfølget, deriblant fadderne. Veiledningen foreslår at noen fra dåpsfølget leser fortellingen om Jesus og barna og takkebønnen før dåpen. Den nye liturgien foreslår også at fadderne sammen med foreldrene skal legge hånden på barnets hode når det velsignes. Dette er positive forslag og forsterker dåpsfølget og fadderens aktive rolle i barnets liv. Hadde fadderne skulle motta dåpslyset, og hadde liturgen kommet med en oppfordring til en av fadderne om å ta på dåpslue, ville dette ytterligere aktivert fadderne og ritualisert innstiftelsen av fadderskapet. Å ta av og på dåpslue er en symboltunge handling. Dette er ordløse handlinger som vinner gjenklang i dåpsfølget. Samtidig signaliserer disse handlingene at ikke bare ord har kraft til å kommunisere kirkens vekt på fadderskapet.

De nyformulerte bønnene utgjør en forbedring til forskjell fra gammel liturgi. Sett i relasjon til hva dåpsforeldre anser som betydningsfullt, synes det som om Dnk har fanget opp en stor del av foreldrenes engasjement. I følge mange dåpsforeldre gir dåpen trygghet i møte med en usikker framtid og oppvekst for barna (Høeg 2011). Flere av foreldrene

ser på dåpen som en guddommelig beskyttelseshandling. Både intervjuundersøkelsen med foreldrene og representative spørreundersøkelser gjort i 2000 og i 2012 bekrefter at dette er et viktig motiv og utbytte. Takkebønnene før dåp forsterker den folkelige forståelsen av at nytt liv er sårbart og at barnet trenger beskyttelse: «Hold din vernende hånd over henne/ham». Det er også positivt at omsorg for barnet har kommet inn som oppfordring i fadderhilsenen. Bønn for de som har ansvar for barnet: «Gi kjærlighet og visdom til alle de som har del i ansvar og omsorg» uttrykker også foreldrenes anliggende.

Dnks prinsipper for gudstjenestereformen er et ønske om å legge til rette for stedegengjøring, involvering og fleksibilitet. Liturgen og menighetenes lokale engasjement i liturgien kan synliggjøre betydningen av ordløse handlinger i dåpen. Uten at det i Alminnelige bestemmelser åpnes opp for bestemte områder hvor ordløse handlinger kan inngå i dåpen, kan en selvfølgelig tenke seg at det gjøres i menighetene ut fra lokale tradisjoner og ønsker. I tiden framover vil det være et åpent empirisk spørsmål hvordan dette vil bli utformet konkret i menighetene. Ikke minst vil samspeillet i menighetene mellom lek og lærd i menighetsråd og i menighetsmøte være interessant å se nærmere på. Muligens kan

innspill fra brukerne i utformingen av et dåpsliturgien gi rom for ordløse handlinger med kraft til å skape engasjement og gjenkjenne.

Litteraturliste:

- Alminnelige bestemmelser for dåp. Fra Den norske kirkes gudstjenestebok 2011.* Oslo: Bibelselskapet.
- Gud gir – vi deler. Plan for trosopplæring i Den norske kirke 2010.* Oslo: Kirkerådet.
- Høeg, Ida Marie 2001b. *Dåpen som overgangsrite. En analyse av dåpens kirkelige og private riter*, Prismet 2:54-62,72.
- Høeg, Ida Marie 2011. *Kjønn og folkelig dåpsteologi*. Din. Tidsskrift for religion og kultur 1-2: 65-80.
- Høeg, Ida Marie 2009. *Velkommen til oss Ritualisering av livets begynnelse*. Avhandling for graden philosophiae doctor (PhD). Bergen: Universitetet i Bergen.
- Høeg, Ida Marie, Harald Hegstad, Ole Gunnar Winsnes 2000. *Folkekirke 2000. En spørreundersøkelse blant medlemmer av Den norske kirke*. Oslo: Stiftelsen Kirkeforskning.
- Høeg, Ida Marie, Ulla Schmidt, Sunniva Holberg 2013. *Tros- og livsundersøkelsen 2012*. Oslo: KIFO. (Under utgivelse)

Fotnote:

- 1: Artikkelen er basert på resultatene fra avhandlingen *Velkommen til oss* (2008). Avhandlingen er en analyse av hvordan nye og tradisjonelle måter å ritualisere livets begynnelse på erfarer av foreldre som har valgt henholdsvis dåp eller navnefest for sine barn, og den prosessen som foreldrene og de rituelle handlingene inngår i. I 2003 og 2004 intervjuet jeg 19 foreldrepar: 8 foreldrepar fra Dnk, fire foreldrepar som hadde hatt en humanistisk navnefest, tre foreldrepar som hadde hatt en privat navnefest og tre foreldrepar som hadde hatt en nyreligiøse navnefest.

LENGRE OG STØRRE – EN NY DÅPSLITURGI FOR GAMLE OSLO

Lars Martin Dahl
Kapellan, Kampen og i Gamle Oslo
Lars.Martin.Dahl@oslo.kirken.no

Flere av grunnene til at jeg ikke liker *den nye dåpsliturgien* er også grunnene til at den fungerer så godt blant mange talentfulle mennesker i det mangfoldige Gamle Oslo. Dåpsliturgien er blitt lenger enn før, men den har også gjort dåpen større.

KVALITET

Vi har hørt det før og har visst det lenge, den nye dåpsliturgien er for lang og alt for ordrik, selv om flere av ordene er gode. Det er ikke bare for mange ord, men det er for mange som skal delta, for mye action foran alteret. Det er for mange som skal delta på ting de ikke nødvendigvis er så flinke til, som å lese høyt, spille piano eller verst av alt, lese et dikt. Dette kalles medvirkning og mange prester er lykkelige over å få det til, uavhengig av kvaliteten.

Jeg er opptatt av kvalitet. I utgangspunktet ser jeg ingen grunn til at det som skjer i kirka skal ha dårligere kvali-

tet enn det som skjer på skolen, teateret eller på svømmetrening. Fremføringen av dåpsliturgien bør være like god som skuespillerprestasjonen på nasjonalteateret, men i kirka er det andre forhold som er med på å bestemme kvalitet enn de strengt tatt teologiske og estetiske. Noen ganger forkynner bestemors spede stemme bedre en diktet hun leser og storebrors stotrende og ufølsomme stemme kan få «...og han la hendene på dem og velsignet dem» til å bli merkelig *sant*. Det er slike forhold den nye dåpsliturgien åpner for i større grad enn før og det har overrasket meg at folk virker langt mer villig til å medvirke nå enn tidligere.

DET PERSONLIGE

Dåpsfolk i dag er folk som er vant med medvirkning i mange sammenhenger de deltar i og de er særlig opptatt av medvirkning når det gjelder deres barn. I Gamle Oslo er det forholdsvis mange ressurssterke folk som er vant med og er flinke til å medvirke. I mine gudstjenester har musikere, skuespil-

lere og forfattere vært aktive i dåpen og gudstjenesten ellers. Det taler tydelig når foreldre har skrevet en sang om dåpen og fremfører denne i løpet av dåpsliturgien. Selv om den høykirkelige teologen i meg grøsser når kassegitar og tromme bæres fram er det en følsom folkekirkeprest i meg som synes det funker godt når de er i gang. Det taler sterkt når storesøster spiller piano fordi det er noe hun har hatt ønske om å gjøre for sin lillebror på hans store dag. Det taler sterkt når forfatterfaren leser en av sine tekster eller skuespilleren leser tekstene, men det kan tale like sterkt når bestemor leser dårlig eller den barske faren med tatoveringer i ansiktet tørker hodet på sin sønn. Det taler sterkt fordi det er (skrekk og gru) *personlig*.

I Gamle Oslo står det tradisjonelle svakt og det personlige sterkt. Om vi skal kunne ha en god dåpsliturgi for dagens folk må den ha rom for det personlige. All medvirkning, fram og tilbake og opp og ned gir anledning for det personlige, noe som ansees som et gode blant folk her.

DE ANDRE OG LYSET

Nå kan det kanskje virke som om det bare er kultureliten som bor i Gamle Oslo, men det er ikke tilfelle. De som bor i Gamle Oslo, kulturpersonligheter og andre, har ofte venner som ikke tilhører Den norske kirke. Mange venner er utmeldt, noen har en annen religion og andre har ingen, men de har det til

felles at de er mennesker av betydning for dåpsforeldrene. Den nye liturgien åpner for at de skal kunne delta med noe meningsfullt. De kan ikke stå oppført som fadder og som oftest er det heller ikke ønskelig, men mors beste venn som er sikh skal være med!

Tenning av dåpslyset er blitt en viktig del av folketroen i Gamle Oslo. Det å tenne dåpslys er blitt ikke-fadderens domene og flittig brukt som oppgave for en som ikke kan eller vil være fadder, men som skal ha en aktiv rolle i barnets liv. Mors venn får stå framme sammen med resten av dåpsfølget på sin (for familien) naturlige plass og ikke malplassert som fadder eller sittende i benken. Dramaturgien i dåpen handler ikke bare om barnet, men også om hvem som står framme ved døpefonten. Den nye dåpsliturgiens kanskje mest problematiske ledd, plasseringen av lystenningen, er det som fungerer best i Gamle Oslo fordi lystenningen får en betydning utover hovedintensjonen. «Hvem skal tenne lyset? Hvem skal lese tekst? Delta?» gjør også dåpssamtalen bedre og bringer religionsdialogen inn i folks hverdag.

Fordi dåpsliturgien inviterer folk inn deltar folk i langt større grad og mer variert enn før. Gjennom folk, det de kan og deres relasjoner taler dåpsliturgien sterkere enn før om en ny folkekirkelighet, et nytt Norge og om en ny tid hvor dåpen som sakrament kan få en større relevans og aktualitet for folk, i Gamle Oslo. ■

APOSTELDRAMATIKK

Aposteldagen / 6. søndag i treenighetstiden - søndag 30. juni 2013

Evangelietekst: Mark 3, 13-19

Lesetekster: Jes 66, 18-19 og Apg 9, 1-19

Marianne Bjelland Kartzow
Sjømansprest i Berlin, Prof. ved TF
m.b.kartzow@teologi.uio.no

Det er sommerferietid. Det er lange dager og lyse netter. Det er tid for dramatikk i kirkeårets rekker: Aposteldagen.

Ordet skal ut til de fjerne kystene blant folkeslagene og tungemålene. For der er det mange som ikke har hørt ryktet om Herrens herlighet (Jes 66,18-19).

Saulus, senere Paulus, som var beryktet for sin brutale forfølgelse av kristne menn og kvinner, opplever voldsom dramatikk på veien til Damaskus. Han ser lys og faller til jorden, han mister synet og roper til Gud i sin fortvilelse. Som et lite barn blir han holdt i hånden på veien inn til byen, hvor han ikke spiser og drikker på tre dager. Det er da Ananias, etter å ha forsøkt å slippe unna, kommer han til redning, på Guds befaling. Så slutter Paulus seg til de kristne, han får synet tilbake og blir døpt. Han spiser og kommer til krefter – og blir en av kirkens viktigste apostler (Apg 9,1-19).

Fra Paulus i byen går veien opp på

fjellet med Jesus. Han peker ut sine tolv apostler. De skulle ut å forkynne og drive ut de onde ånder. Som Israels stammer var disiplene tolv i tallet, noen av Jesus' nærmeste venner (Mk 3,13-19).

PREKENREFLEKSJONER

Det skal noe til å konkurrere med spenningen og dramatikken i fortellingen om Paulus' omvendelse. Noen ganger gjør en av lesetekstene sterkere inntrykk på menigheten – og kanskje også på predikanten - enn en prekenetekst. En liste fra Jesaja over stort sett ukjente steder under fjerne og glemte himmelstrøk og en liste med tolv mer eller mindre kjente disippelnavn, gir ikke samme tenning som Paulus' voldsomme forvandling fra torturist og morder til kirkeleder og brevskriver.

Da er utfordringene å riste noe mer ut av tekstene. Hadde det vært GT-teksten som skulle prekes over kunne disse stedene og menneskene som kom derfra, begrepene folkeslag og tungemål, rykter og herlighet gitt nøkler til å låse opp teksten, for oss og for dem som

skulle lytte til prekenen.

Men nå er det altså de tolv apostlene i Markusevangeliet det skal handle om.

Hvem er disse mennene?

Er det noe mer å si om dem?

Jeg har valgt meg ut noen av dem, som, til tross for at de er å finne på denne eksklusive listen, viser mange gjenkjennelige trekk, i all sin menneskelighet:

FØR HANEN GALER: SIMON PETER

At denne mannen skulle bli en klippe er virkelig et Guds under. Han prøvde å gå på vannet, men falt igjennom. Han sa at han ikke kjente Jesus da han ble spurt: mens Jesus kjempet seg blodig gjennom Jerusalems gater, fornektet han sin beste venn før gol hanen tre ganger.

Det er veldig mye å si om Peter. Når sånne som han blir nevnt først blant Guds sønns utvalgte, er det plass til mennesker som oss.

TORDENSØNNENE: JAKOB OG JOHANNES

Vi møter brødrene Jakob og Johannes flere ganger i Det nye testamentet. De er fiskere, akkurat som Peter og broren hans, Andreas. De er sønnene til en mann som het Sebedeus. Derfor blir de i evangeliene kalt for Sebedeus-sønnene. Også moren deres nevnes i NT. I vår tekst blir de også kalt for «tordensønnene».

Hva slags betegnelse er det?

Noen hevder det var fordi de var så ivrige og pågående.

Hva annet kan det bety?

Sammen med Peter blir disse brødrene beskrevet som de som sto Jesus nærmest. De var for eksempel sammen med ham både ved «forklarelsen» på fjellet (Mt 17,1) og i Getsemanehagen, hvor disiplene falt i søvn mens Jesus ba før han ble arrestert etter å ha blitt forrådt med et kyss (Mk 14,32-52).

Selv om brødrene sto Jesus nær og var med under viktige hendelser, fremstilles de ikke som noen ideal-disipler. En gang spurte de Jesus om å få de beste plassene i det riket han skulle opprette (Mk 10, 35-45). Ifølge Matteus (Mt 20,20-28) var det moren deres som ba om dette på vegne av sønnene – noe som heller ikke setter dem i et særlig godt lys! Brødrene og moren deres fremstår i evangeliene som mennesker som misforstår og tenker mest på seg selv, og gir på den måten Jesus muligheten til å formidle at det er den som tjener andre som har den beste plassen i Guds rike.

HAN SOM FØRRÅDTE

HAN: JUDAS ISKARIOT

Sist på listen kommer Judas. Da han gikk fra bordet før måltidet var ferdig Skjærtorsdag kveld var de bare 11 disipler igjen. Han brøt ut av sirkelen. For penger. Eller var han bare en brikke i spillet, måtte hans kyss til for at verdens frelser skulle dø?

En liste med menn(esker) av kjøtt og blod

Det er mye å si om denne listen. Så prosaisk og nøktern, men den skjuler så mye liv og hverdag, så mange gleder og sorger, så mye død og oppstandelse.

De var utvalgt og utsendt, men de sviktet, misforsto og forrådde. De valgte feil, de sovnet, de holdt ikke ut. Men Gud sviktet ikke dem.

For Markus begynner de reisen sin sammen med Jesus i vår pretekst. Han kalte til seg dem som skulle være med han.

Jesus går opp på fjellet og velger ut disse mennene. 12 til sammen. Vi vet at noen av dem hadde familie, for Peters del nevnes en svigermor, vi hører om en og annen far eller bror og Sebedeus-sønnene hadde altså en mor, men ellers er de tolv menn alene. Med tanke på at teksten om Paulus og Ananias hører med til denne søndagen, ser det ut til verden på Aposteldagen er av og med og for menn. At det også fantes kvinner blant de første apostler og lederne (for eksempel Maria Magdalena, Lydia, Føbe, Junia) er viktig å nevne for å tegne et sant bilde av hvem som bidro til å spre budskapet om Gudsriket og det nye livet. Det var kvinnene og ikke disse 12, som holdt ut til det siste og sto ved Jesus kors. Det var kvinnene som var de første til å se den tomme grav og møte den oppstandene.

Forkynne og ha makt til å drive ut de onde ånder

Så: sist men ikke minst. Hva var det disse 12 skulle være med på? De skulle forkynne. De skulle bringe ordet om sannheten ut til folkene. Folk av alle folkeslag og tungemål.

I tråd med datidenes verdensbilde var det onde ånder som forårsaket sykdom, ulykke og død. De skulle drive ut det som holdt mennesker nede.

Hvordan gikk det med apostlene?

Det var de som begynte. I rekkene etter dem følger mange, mange andre. Som har forkynt ordet om nåde og kjærlighet og som har drevet ut onde ånder.

På denne dagen, på Aposteldagen, minnes vi dem som har gått foran oss og vi plasseres selv inn i rekken. Vi er kalt til å være apostler. Det gjelder alle som tror: det allmenne presteskap og de som skal forkynne ordet og forvalte sakramentene gjennom en særskilt tjeneste.

Vi skal forkynne godt nytt for fattige. Vi skal nevne de onde ånder ved navn og drive dem ut. Vi skal snakke sant om oss selv og om livet: Som de første apostler som ble valgt ut av Jesus en dag på fjellet, er også vi mennesker av kjøtt og blod, vi svikter, feiler, misforstår. Men Gud svikter ikke oss. Det er plass til oss ved bordet, i sirkelen. Det var for mennesker som oss at Jesus viste at kjærligheten er sterkere enn døden.

God Aposteldag!

Å HØRE OG BLI HØRT

En lytterorientert analyse av Mk 5, 25 – 34.

7. søndag i treenighetstiden - søndag 7. juli 2013

Evangelietekst: Mark 5, 25-34

Lesetekster: Salme 8, 2-10 og I Kor 1, 26-31

Ellen Aasland Reinertsen
Kapellan, Torshov
Ellen.Aasland.Reinertsen@oslo.kirken.no

Hvordan høres en fortelling? Hvordan er lytteprosessen hos en gudstjenestedeltaker, som kommer til kirka med sitt komplekse liv og mangfoldige identitet, når hun hører en evangelietekst lest høyt? Dette er spørsmål jeg stilte meg da jeg jobbet med teksten om kvinna som rørte ved Jesu kappe i Markus 5, 25 – 34 under etterutdanningskurset *Jesus og kristen identitet i endring: Bibel og kulturell kompleksitet*, ved Det teologiske fakultet 2011 – 2012. Som tilnærming benyttet jeg meg av teorier om narratologi og oralitet, særlig Kirsten Marie Hartvigsens modell om mental representasjon.¹

SKRIFTLIGHET OG MUNTlighET

Som teolog er jeg vant til å forholde meg til skriftlige tekster. Gjennom stu-

dietiden var det skriftlig vi analyserte bibelfortellinger. Som prest forbereder jeg meg stort sett skriftlig i prekenarbeidet. I kirka leses bibeltekstene. Det vil si at mange mennesker først og fremst *hører* bibelfortellinger.

Slik var det også da jesusfortellingene først ble fortalt og gjenfortalt og til slutt skrevet ned.² I det første århundret i den romerske perioden kunne antakelig bare 10 – 15 % av eliten lese og skrive.³ Det landlige Galilea var et muntlig samfunn og de aller fleste tidlige tilhengere av Jesus kunne verken lese eller skrive. Også etter at evangeliefortellingene ble skrevet ned, ble de av de aller fleste *hørt*. Et skriftlig dokument ble i den gresk – romerske antikken brukt til offentlig resitasjon for lyttende tilhørere, ikke til individuell stille lesning. Selv når en leste for seg selv, var det vanlig å lese høyt.

LYTTEREN I LYTTEPROSESSEN

Jeg forsøkte å tolke bibelfortellingen gjennom lytteprosessen til en konstruert gudstjenestedeltaker fra vår tid. Hun er således en lytter til fortellingen, siden bibelfortellingene under gudstjenesten nesten alltid kun framføres muntlig.

Muntlighet kan defineres som en symbolsk handling som bruker ord for å gjenskape en begivenhet. En kan si at det talte ordet har kreativ kraft. Det både overfører informasjon og skaper bilder i tilhørerens bevissthet. Det er også en interaktiv prosess, der tilhørerne har en stor rolle.⁴ Når et narrativ, i min oppgave markusevangeliet eller enkeltfortellinger i det, leses høyt, inviteres de lyttende til å tre inn i en *konseptuell verden*. De skaper selv en *narrativ verden* hvor de blir *usynlige vitner og sidedeltakere*. De involveres ved å empatisere eller identifisere seg med karakterene. På mange måter forholder de seg til karakterene i den narrative verden på samme måte som til mennesker i det virkelige livet. De kan tenke seg eller *simulere* deres planer og prosjekter og erfare emosjoner når planene eller prosjektene trues.

Hartvigsens modell for mental representasjon har fem aspekter. De fem aspektene beskriver prosessen hvor lytteren gradvis skaper en konseptuell verden, en mental representasjon, av narrativet som framføres muntlig.

Det kommunikative aspektet utgjør rammen for de andre aspektene. Dette aspektet handler om hvordan kom-

munikasjonen mellom framføreren av en muntlig tekst og tilhørerne foregår. Lytting er fiktiv kommunikasjon. En lytter til en fortelling forholder seg *som om* hun er i samtale med reelle personer.⁵ Når et narrativ blir framført muntlig, brytes i noen grad skillet mellom narrativet og virkeligheten ned. Framføreren blir representant for fortelleren av narrativet og tidvis også for karakterene. Gjennom den fiktive kommunikasjonen snakker fortelleren og delvis karakterene til lytteren. Lytteren deltar også aktivt i den fiktive samtalen.

I det kommunikative aspektet spiller *settingen* en stor rolle. Settingen er lyttingsens scene; dets omgivelser eller bakteppe. Framføreren, gjennom hennes eller hans lyder, visuelle effekter og øvrig evne til å formidle er også viktig. Innenfor den kommunikative rammen befinner altså de andre fire aspektene seg.

Det diskursive aspektet handler om hva slags tekstlige trekk og retoriske strukturer og strategier som finnes i narrativet. Slike er for eksempel narrativets intensjon, dets plott, karakterisering, fokus og presentasjon av tanker og taler.

Det suggestive aspektet handler om alle assosiasjoner en lytter får når hun hører fortellingen. Assosiasjonene kommer av lytterens egne kunnskaper og erfaringer. Det er de diskursive trekkene som bringer dem fram. Disse gjør at lytteren husker minner og gjenopple-

ver emosjoner, i større eller mindre grad bevisst. Lytteren kan assosiere både ord og minner, tanker og emosjoner når hun hører fortellingen.⁶ Assosiasjonene en lytter får er alltid avhengig av personens ståsted.⁷ En fortelling får sin mening i lys av tilhørernes kontekst. Og ulike tilhørere skaper ulik mening i en tekst.⁸ Enhver person tilhører mer enn én kategori.⁹ Når én kategori eller identitet nevnes i en tekst, vil det derfor være viktig å spørre om de kategoriene/identitetene som ikke nevnes.

Hartvigsen mener at lytternes *intertekst* er med å skape assosiasjoner. Intertekst er andre tekster hun eller fellesskapet hun er en del av har lest og benytter, for eksempel andre kanoniske tekster.

Det suggestive aspektet har stor betydning når en hører markusevangeliet, siden en der får så lite informasjon om karakterer, settinger og begivenheter.

Realiseringsaspektet, eller konstruksjonen av den narrative verden, er den delen av lytteprosessen der narrativet representeres i lytterens bevissthet. Dette er et resultat både av det diskursive og det suggestive aspektet. Struktur og hint (det diskursive aspektet) kombineres med personlig kunnskap og erfaring (det suggestive aspektet) og lytteren konstruerer en meningsfull mental representasjon av den narrative verdenen. Dette er en kompleks mental prosess der lytteren selv fyller hull, supplerer manglende informasjon og søker å finne forklaringer på begivenheter og

karakterers handlinger og mål og slik konstruerer en sammenhengende narrativ verden.

Lytteren fester seg ved enkelte ting i narrativet som hun synes er viktig. Hun skaper på den måten en konseptuell verden som er mest mulig lik den hun kjenner fra før.

Det siste aspektet kalles *begivenhets- eller fortellingslinjeaspektet*. Her representeres begivenhetene i fortellingen i kronologisk rekkefølge, slik de er konstruert av narrativets forfatter. Dette skjer ikke nødvendigvis for lytteren.

DEN NARRATIVE VERDENEN

Det er mange ting som spiller inn i hvordan lytteren konstruerer den narrative verdenen. Ved hjelp av *simulering* transporteres lytteren til den narrative verdenen. Simulering, altså selve prosessen av mental gjenskaping av den narrative verdenen, skjer når lytteren empatiserer eller identifiserer seg med karakterene i narrativet, med deres planer eller med narrativets plott.¹⁰

Mange elementer spiller inn i simuleringprosessen. Lytteren trenger informasjon om setting, karakterer og begivenheter. Innsikt i karakterers tenkemåte og følelser styrker også involveringen. Denne informasjonen får hun fra narrativets forteller, som iscenesettes av framføreren en av fortellingen. Lytterens likhet med karakterer eller hennes liknende livssituasjon spiller trolig også inn.¹¹

I følge psykonarrativ forskning er

det i stor grad aktivering av emosjoner som påvirker hva en lytter fokuserer på og dermed husker av et narrativ.¹² Vakte emosjoner fokuserer oppmerksomheten på informasjon som er relevant i lytterens virkelige liv. Både plottets utvikling og lytterens egne erfaringer og kunnskaper skaper emosjoner hos lytteren. Begivenheter og handlinger evalueres mot karakterenes og plottets mål og planer og karakterenes tro og verdier. Dersom det skjer noe som truer noe av dette, vekkes emosjoner. Skjer det noe i narrativet som berører lytterens erfaringer eller kunnskap, vekkes også emosjoner. Lytteren tenderer til å tolke emosjonene som aktiveres av minner eller erfaringer til å handle om fortellingen.¹³ Jo mer en lytter identifiserer seg med en karakter, jo sterkere emosjoner aktiveres. Jo sterkere emosjoner, jo mer involvering.

En lytter må også *velge* å involvere seg i karakterer og begivenheter i fortellingen. Dersom lytteren velger eller klarer å involvere seg, gjør tekstlige trekk henne i stand til å visualisere karakterer, begivenheter og settinger og til å høre ytringene som blir presentert.¹⁴ Lytteren skaper et sted for seg selv i den narrative verdenen. Gjennom simulering blir hun et *usynlig vitne* i narrativet. Slik kan hun observere plottet eller plottene, karakterene og begivenhetene mye på samme måte som en gjør i det virkelige livet.¹⁵

LYTTEREN

I analysen av markusfortellingen forsøkte jeg meg å tenke meg aspektene i lytteprosessen til en fiktiv gudstjenestedeltaker. Jeg konstruerte en lytter fra vår tid som på noen vis hadde likhetstrekk med kvinna i fortellingen. Dette er jo et svært spekulativt prosjekt, men for å begrense spekulasjonene noe, forsøkte jeg kun å antyde muligheter om henne og lytteprosessen hennes. Lytteren er altså fullt ut konstruert, men sykdommen hun hadde i oppgaven, er det ikke. Diagnosen hennes er fibromyalgi.¹⁶

For å skille lytteren fra en person med teologisk fagkunnskap, kalte jeg henne en *naiv lytter*. Det vil ikke si at hun er godtroende eller umoden, men at hun ikke har teologisk skoloring. Lytteren har kjennskap til bibelfortellinger gjennom gudstjenestebesøk og annet fromhetsliv. Jeg skilte en naiv lytter fra en *informert leser*, som presten i gudstjenesten er. Presten har teologisk utdanning og tilgang til mye informasjon om fortellingen som leses, intertekster som kan informere tolkningen og kommentarlitteratur. Hun har også bibelteksten på gresk tilgjengelig.

Siden lytteren min er konstruert, var det min fantasi som begrenset hva slags tolkninger hun gjør av fortellingen. Mine egne assosiasjoner spilte også unektelig med. Hadde lytteren hatt andre erfaringer, sosial stilling, kjønn, etnisitet, religion og alder ville lytteropplevelsene hennes eller hans vært andre.

En gudstjenestedeltaker vil etter den siste gudstjenestereformen høre fortellingen om kvinnen som rører ved Jesu kappe i markusevangeliet sjuende søndag i treenighetstida i den tredje tekstrekka. Den leses ikke sammen med fortellingen om Jairus datter, som den er innrammet av i markusevangeliet og hos de andre synoptikerne. Det er således kun én del av en dobbeltfortelling hun hører. Siste delen av historien, om dattera til Jairus (Mk 5, 35 – 43), hører gudstjenestedeltakeren 17. søndag i treenighetstida i tredje rekke. Innledningen til begge dobbeltfortellingene (Mk 5, 21 – 24) er ikke med i det hele tatt. Paralleltekstene hos synoptikerne (Matt 9, 18 – 26 og Luk 8, 40 – 56) finnes ikke i kirkeårets tekster. Det vil si at min gudstjenestedeltaker aldri hører dobbeltfortellingen sammen på noen gudstjeneste.

DET KOMMUNIKATIVE ASPEKTET

Settingen til min lytters lytteprosess er en gudstjeneste. Hun er kommet inn i et rom som mange forbinder med noe høytidelig eller hellig. Hun har satt seg på en plass, som ofte er en benk der hun har ansiktet mot blant annet alteret, prekestolen og tekstleserpulten. Foran seg ser hun sannsynligvis nakkene til flere gudstjenestedeltakere og snur hun seg bakover eller til sidene, kan hun se ansiktene til andre. Kirkerommet har trolig ulike kunstneriske uttrykk.

Orgelmusikk lyder og menigheten synger salmer og deltar i liturgien. Det leses minst tre tekster, flere dersom det er dåp. Trolig er det presten som preker i gudstjenesten. Alle disse elementene, og sikkert mange flere, utgjør settingen for den fiktive samtalen en høytlesning er.

Evangelieteksten leses i den nye gudstjenestereformen i forkant av prekenen. Den kan være innkranset av hallelujarop og kan utføres som del av en evangelieprosesjon. Hun vil høre 2011-oversettelsen til Bibelselskapet. Det kan være presten eller annen tekstleser som framfører lesningen. Tekstleseren kan være dyktig til å formidle, til å bruke stemmen, gester, visualiserende teknikker og kommunisere teksten slik at lytteren lettere kan tre inn i den narrative verdenen. Eller tekstleseren kan gjøre simuleringen til lytteren vanskeligere.

Siden dette ikke er en empirisk oppgave, vet jeg ikke mer om settingen enn det jeg har antydnet over. Men jeg velger å si at settingen er slik og at tekstleseren evner å kommunisere teksten såpass godt at lytteren blir satt i stand til, og også velger, å involvere seg i karakterene og begivenhetene i narrativets plott. Det blir en reell fiktiv samtale der tekstleseren blir en representant for narrativets forteller og karakterer og lytteren kommer i dialog med disse, som usynlig vitne eller sidekarakter.

REALISERINGSASPEKTET: DEN NARRATIVE VERDEN KONSTRUERES

Lytteren konstruerer en sammenhengende narrativ verden når hennes erfaringer og kunnskaper møter fortellingens retoriske strukturer.

FORTELLINGEN I DET STØRRE NARRATIVET

Markusevangeliet kan sies å ha to konkurrerende plott. Det ene plottet handler om å bringe gudsriket nær. Det andre om å eliminere Jesus. Narrativets fortellers plott er det første. De retoriske trekkene i fortellingen forsøker å dra lytteren mot det samme plottet. Det andre plottet er Jesu motstanderes.¹⁷ Fortellingen lytteren hører, består av beskrivelser, handlingsforløp og taleut-sagn.

Min lytter i gudstjenesten vet trolig ikke at teksten hun hører er innrammet av en annen fortelling, om jenta, ofte kalt Jairus datter, som Jesus vekker opp (Mk 5, 21 – 24 og 35 – 43). Det er mange grunner til at disse to fortellingene bør høres sammen, noe jeg kommer tilbake til utover i analysen. Forkynneren kan informere lytteren om hvordan den narrative verdenen kan konstrueres, dersom disse to fortellingene høres sammen.

Hadde lytteren hørt vår fortellingen sammen med rammefortellingen, kunne hun ha opplevd spenning allerede fra start, når hun hører at Jesus blir oppholdt av kvinna når han er på

vei til Jairus sitt hus for å helbrede den dødende datteren. Lytteren kunne ha spurt seg om Jesus nå kommer til å rekke fram i tide til Jairus sin datter, og ville ha startet fortellingen allerede emosjonelt berørt.

Å HØRE KVINNA PRESENTERT. VERS 25 – 26.

Først i fortellingen hører lytteren en presentasjon av kvinna (v. 25 og 26). Selv om det er mye informasjon om kvinna som mangler, er karakteristikkene uvanlig lang for markusevangeliet. Lytteren kan oppleve at fortelleren gjennom tekstleseren snakker til henne og at hun blir et usynlig vitne til beskrivelsen av kvinna. All informasjon lytteren får om kvinna i teksten, kan bidra til at lytteren involverer seg i karakteren og lettere transporteres til den narrative verdenen.¹⁸

Lytteren hører at kvinna har hatt blødninger i 12 år, at hun har vært hos mange leger og lidd mye og har brukt alt hun eide uten å bli hjulpet. Det er heller blitt verre med henne. Hun hører ikke kvinnas alder, men vil trolig oppfatte hennes som godt voksen, siden hun har hatt blødninger så lenge. Hun hører heller ikke noe om hennes etnisitet eller religion. Jeg mener dette gjør at hun tolker henne inn i det bilde hun trolig har av ”normalen” til personene tidlig i evangeliene; at de fra Galilea og har jødisk tro. Om sosialt ståsted hører hun heller ikke, utenom at kvinna har hatt penger til å gå til behandling, men

nå, og på grunn av dette, er blitt fattig.

Dersom denne fortellingen hadde blitt lest sammen med rammefortellingen, kunne lytteren oppdaget eller fått informasjon om paralleller mellom sykdommene hos de to kvinnene i fortellingene. Dette er altså to parallellsykdommer om blødninger. Om ei som blør for mye og om ei hvor blødningene er forhindret.¹⁹ Dette kan skape spenning hos lytteren: Vil Jesus klare å helbrede begge?

Beskrivelsen av lidelsen til kvinna kan føre til at lytteren opplever emosjonen *medfølelse* med kvinna i fortellingen. Hennes sykdomsbeskrivelse kan også aktivere minner og tanker hos lytteren om egen sykdom. Disse assosiasjonen kan aktivere emosjoner, som lytteren kan tolke til å handle om fortellingen. Dersom lytteren oppfatter kvinna til å likne henne selv, kan identifisering lettere skje.

Lytteren vet ikke hva slags blodsykdom kvinna i fortellingen har,²⁰ men hun kan forstå at blødningene har gjort henne syk. Lytteren kan kjenne seg igjen i det å være syk i mange år. Kvinna i fortellingen har vært hos mange leger uten at det har hjulpet. Helsevesenet hadde lenge ingen heldig håndtering av fibromyalgi. Pasienter med fibromyalgi har ofte følt at de er blitt mistrodd og ikke får den hjelpen de trenger hos helsevesenet.²¹ Kanskje har lytteren vært hos mange ulike leger og opplevd å ikke bli trodd? Kanskje har hun også oppsøkt det alternative markedet og

brukt store summer på behandlinger som bare har hatt midlertidig virkning? Kanskje kjenner hun seg igjen i fortellingens kvinne som har blitt fattig etter alle behandlingene? Mange fibromyalgipasienter opplever også å ikke bli trodd i NAV, når de søker om uførepensjon eller stønader.²² Kanskje er lytteren også av den grunn fattig?

Kvinna i fortellingen presenteres alene. I datidens Palestina ble ei kvinne som regel presentert ut ifra hvem hun var gift med.²³ Dersom lytteren får opplysninger om dette, kan hun oppfatte hennes som ugift, eller som at hun har vært gift, men at kanskje sykdommen har gjort henne ensom? Kanskje har lytteren også opplevd at sykdommen har tatt fra henne mange relasjoner og hun selv føler seg alene?

Lytteren hører heller ikke at kvinna har noe navn. Dersom hun hadde hørt denne fortellingen sammen med rammefortellingen, kunne kvinna ha blitt kontrastert mot den første personen som kommer til Jesus. Jairus, jentas far, har både navn og yrkesbeskrivelse i fortellingen (v. 22). Kvinna kunne da blitt hørt som enda mer anonym. Kanskje identifiserer lytteren seg med denne anonymiteten? At hun selv har følt seg navnløs og identitetsløs i møtet med NAV – systemet og helsevesenet?

Den informasjonen lytteren får om kvinna handler bare om sykdommen hennes og om kampen mot den. Hun kan oppfattes som om hun *er* sykdommen. Kanskje føler lytteren seg også

slik?

Det er mange ting som ligger til rette for at min lytter vil empatisere eller muligens identifiserer seg med kvinna i fortellingen. Det fører også til større involvering i plottet og lettere transportering til den narrative verdenen. Dersom lytteren har identifisert seg med kvinna i fortellingen, har hun gjort hennes planer og ønsker til sine egne og det er nå blitt i hennes egen interesse hva som skjer med kvinna.

Å HØRE OM KVINNAS BERØRING. VERS 27 - 29

Kvinnas har hørt om Jesus, fortelles det (v. 27). Lytteren vet ikke hva hun har hørt, men her vil lytterens egne assosiasjoner og intertekst om Jesus spille inn. Hva har lytteren hørt eller lest om Jesus? Hva tror hun om ham? I et narrativ tolker begynnelsen resten av narrativet. Hadde min lytter hatt tilgang til hele markusevangeliet, ville hun hørt at hovedkarakteren presenteres som *Jesus Kristus, Guds sønn*, og det første han sier er: "Tiden er inne, Guds rike er kommet nær. Vend om og tro på evangeliet!"²⁴ Hadde hun også lest eller hørt kapitlene forut for gudstjenestens fortelling, hadde hun visst at Jesus bringer gudsriket nær ved å helbrede syke og drive ut demoner. Hun ville kanskje trodd at det var som helbreder kvinna i fortellingen har hørt om Jesus?

Lytteren får her nok informasjon til å kunne visualisere hendelsen. Det var som en del av folkemengden at kvinna

rørte ved Jesu kappe bakfra, hører lytteren (v. 27). Dersom lytteren hadde hørt hele dobbeltfortellingen, ville hun kunne sammenliknet kvinna med Jairus. Han kommer åpent til Jesus og snakker til ham (v. 22 – 23). Hun berører kappen hans i skjul. Hadde hun hørt første delen av dobbeltfortellingen, ville hun også visst at folkemengden trengte seg inn på Jesus (v. 24). Og hun kunne ha tolket kvinns berøring som bare én av mange berøringer av Jesus. Lytteren hører om berøring to ganger nå, både når kvinna utfører den (v. 27) og hennes begrunnelse for at hun gjør det (v. 28). Lytteren kan få informasjon om at berøring er grunnleggende for Jesu helbredelsesvirksomhet i markusevangeliet.²⁵ Jesus tar også ofte hånda til dem han helbreder og berører dem dermed.²⁶ Dersom lytteren får informasjon om at Jesus kan helbrede ved berøring, kan spenningen og medfølelsen hun kan oppleve gå over i *håp* om at kvinna kan bli frisk.

Nå hører lytteren for første gang kvinna tale (v. 28). Hun hører kvinns begrunnelse for handlingen. Dermed blir hun en sidekarakter som får tilgang til karakterens følelser fra en indre posisjon.²⁷ I Bibelselskapets 2011 – oversettelse, står det at kvinna tenkte ordene. Den greske teksten sier at hun sa dem. Om hun gjorde det høyt etter til seg selv, vet vi ikke. Dersom lytteren oppfatter at hun hører kvinns tanker, og dermed har tilgang til hennes indre liv, kan det bidra større involvering med

karakteren.²⁸ Jo mer lytteren har empatisert eller identifisert seg med kvinna, jo større er identifikasjonen hennes med prosjektet hennes. Jo større sympatien er med prosjektet, jo større blir den emosjonelle spenningen i og håpet om å se om prosjektet vil realiseres.

Så blir spenningen utløst og lytteren hører at blødningen til kvinna er stoppet og at hun kjente på kroppen at hun er blitt helbredet (v. 29). Målet til karakteren er nådd. Dersom lytteren har gjort karakterens mål til sitt eget, kan hun nå oppleve glede, sympati eller beundring for kvinna.²⁹

Dersom lytteren har kjennskap til markusevangeliet eller får denne informasjonen av forkynneren, vil hun, som beskrevet over, vite at å helbrede syke er en del av Jesu gudsrikeforkynnelse. Det er slik Jesus bringer gudsriket nær.³⁰ Kanskje vil hun også undre seg over at det er kvinns handling og ikke Jesu handling, som ellers i fortellingene om Jesus, som initierer helbredelsen?

Å HØRE OM KVINNA OG JESUS ETTER HELBREDELSEN. VERS 30 – 33
Fortellingen kunne ha stoppet nå, med at kvinna var blitt frisk. Men igjen stiger spenningen for lytteren når Jesus merker hva som har skjedd (v. 30). Jesus kjenner at en kraft går ut av ham. Her kan lytteren få informasjon om at δύναμις, som brukes om kraft her, er knyttet til helbredelse, utkastelse av onde ånder og ellers til gudsriket i markusevangeliet.³¹ Lytteren kan også

oppleve å få tilgang til Jesu indre liv, noe som kan være med å skape empatisering med Jesus. Lytteren, som kan ha identifisert seg med usynligheten hos kvinna, hun som var anonym i mengden, kunne bli overrasket over at berøringen hennes ble merket av Jesus blant alle de andre berøringene.

Jesus lar ikke kvinna forbli usynlig. Lytteren hører ham spørre hvem som rørte ved klærne hans (v. 30b). Lytteren kan, som sidedeltaker i narrativet, nå høre disiplene stille Jesus det samme spørsmålet som hun kan ha stilt seg selv: «Du ser hvordan folk trenger seg inn på deg, og så spør du hvem som rørte ved deg?» (v. 31). Kanskje kontrasterer hun her kvinns tro med disiplenes tro? Hun trodde så mye at hun våget å berøre Jesus. Disiplene tror ikke Jesus kan merke kvinns berøring.

Lytteren hører ikke Jesus svare disiplene, men hører at han så seg omkring etter den som berørte ham (v. 32). Spenningen hos lytteren kan nå stige og hun kan håpe eller ikke håpe at Jesus oppdager kvinna.

Lytteren hører at kvinna skalv av redsel (v. 33). Hun vet ikke hvorfor hun er redd. Forklaringa hun hører er at hun visste hva som var skjedd med henne. Har lytteren gjort kvinns prosjekt til sitt eget, kan hun nå, som vikarierende erfaring, ta del i kvinns frykt. Hun vil selv konstruere forklaringer på hvorfor kvinna er redd.³²

Lytteren hører ikke at Jesus så kvinna, selv om hun, dersom hun hadde fått

informasjon om den greske teksten, ut i fra bruken av hunnkjønn når Jesus så seg omkring for å få øye på den som hadde gjort det (ποιήσαν), kunne fått vite at narrativets forteller hinter om at Jesus visste det var en kvinne. Det var igjen kvinne som handlet når hun kom og kastet seg ned for Jesus og fortalte ham «alt som det var» eller «hele sannheten», som det også kan oversettes som (v. 33). Som usynlig vitne får lytteren heller ingen forklaring på hvorfor kvinne gjorde dette. Var det redselen som fikk henne til å komme fram? Eller var det det at han hadde merket henne i mengden? Forsto hun nå hvem Jesus var eller hva han kunne gjøre og kastet seg derfor ned for ham?

Å HØRE JESUS TALE TIL KVINNA. VERS 34.

For lytteren avsluttes fortellingen med at hun blir usynlig vitne til flere taleut-sagn fra Jesus.

Lytteren hører Jesus kalle kvinne for *datter*. Hun, som var alene i folkemassen og trolig isolert i datidens familiebaserte, patriarkalske samfunn, får nå en ny betegnelse; hun er datter, hun hører til. Her kan lytteren få tanker om at det er i en slags familie kvinne hører til og assosiere kunnskaper og følelser fra sine egne familierelasjoner.

”Din tro har frelst deg”, hører også lytteren Jesus si. Lytteren kan enda en gang kontrastere kvinne med Jesu disipler som ikke trodde Jesus kunne merke kvinns berøring (v. 31). Hadde

hun hørt hele dobbeltfortellingen, kunne hun også hørt henne i kontrast til Jairus, som blir oppfordret til å tro (v. 36) og ikke minst folkene rundt Jairus sitt hus som bare lo da Jesus sa at barnet ikke er dødt, men at hun sov (v. 39 – 40). Kvinna kan da bli et trosforbilde i fortellingen.

Lytteren har hørt om ei kvinne som blir frisk og har fått det beskrevet som at hun er blitt frelst på grunn av troen sin. Kanskje har lytteren, gjennom konstrueringen av den narrative verdenen, oppfattet at helse og frelse henger sammen? Hadde hun hørt hele dobbeltfortellingen, og fått informasjon om de greske ordenes betydning, ville hun visst at disse to ordene opptrådte sammen da Jairus ba Jesus komme å legge hendene på datteren ”så hun kan bli frisk og få leve”, på gresk ἵνα σωθῆ καὶ ζῆσῃ. Σώζω har dobbel betydning, kan lytteren få opplyst. Det kan handle om å bli reddet fra farer, men også om transcendent frelse. Ζάω handler om å leve eller være i live.³³ Bibelselskapet har valgt å oversette σώζω én gang som bli frisk (v. 23) og én gang som å bli frelst (v. 34). Av predikanten kan lytteren få bekreftet at helse og frelse er nært knyttet sammen i markusevangeliet.³⁴ Helbredelse blir en transformasjon som åpner opp for deltakelse i riket Jesus forkynner. Hadde lytteren hatt tilgang til hele markusevangeliet, ville hun sett at de menneskene Jesus har gjort friske, blir en del av disippelskaren.³⁵ Lytteren kan oppfatte det som at kvinne, med

dattertituleringen, blir en del av dette fellesskapet.³⁶

Jesus snakker om Gud i analogi med en god far i en palestinsk husholdning. De andre medlemmene i husholdet plasseres på likt nivå, som barn som er avhengig av og kan ha tillit til Gud som far.³⁷

”Gå bort i fred. Du skal være frisk og kvitt plagen din,” hører lytteren Jesus si som fortellingens avslutning. Siste delen av utsagnet kan hun høre som at Jesus anerkjenner helbredelsen som skjedde da kvinns berøring dro ut kraft av Jesus. Han gjør den til sin. Jesus ønsker at tilstanden skal vare og derfor kan kvinna gå bort i fred. Hadde lytteren lest markusevangeliet for øvrig, ville hun visst at utsendelse er vanlig i helbredelsesfortellingene.³⁸ Men dette er eneste gang noen sendes ut *i fred*. Ved bruk av intertekst fra Det gamle testamentet, kan lytteren assosiere at dette er en kombinasjon av velsignelse og ønske om at helhet og helse skal være med personen.³⁹

Lytteren kan spørre seg hva kvinna sendes ut til og som. Hun kan bli forstått som nå å være en del av Jesu gudsrikefellesskap. Hun bes ikke om å gå hjem, som den lamme mannen i Mk 2, 11, kan lytteren få opplyst. Hun står midt på et offentlig sted og sendes derfra ut. Sendes hun ut som en fredens apostel? Inviteres hun til å være en del av det helbredende fellesskapet som Jesu disippelskare er i markusevangeliet?⁴⁰

Lytteren har vært usynlig vitne og sidekarakter til det Jesus sier til kvinna i fortellingen. Kanskje har hun også identifisert seg så mye med henne at lytteren selv blir adressat?⁴¹ At hun opplever at hun blir talt direkte til av Jesus?

Å LYTTE SEG TIL HÅP

Hva skjer når en lytter involveres i karakterer og plott i den narrative verdenen? Kan et narrativ påvirke lytteren i det virkelige livet? Det første spørsmålet har jeg forsøkt å svare på i oppgaven så langt. Det håpefullesvaret er ja. Det *kan* skje. Gjennom den vikarierende erfaringen lytteren gjør seg i den narrative verdenen, kan hun berøres og muligens forandres, enten bare for den tiden fortellingen varer, eller for en lengre periode.⁴²

Hvordan kan denne fortellingen prege vår lytter? Hun blir ikke frisk av sykdommen sin ved å lytte til evangeliefortellingen. Kanskje er det vondt for henne å høre om ei som momentant blir kvitt plagene sine? Kanskje nager det henne at Jesus sier at det er kvinns tro som har gjort henne frisk? Har hun da selv for liten tro, siden hun ikke blir frisk?

Dette kan være tilfellet. Men det kan også hende at lytterens eget håp aktiveres. Zorodzai Dube mener at markusevangeliets eksorsismefortellinger ble fortalt inn i situasjoner med vold, ødeleggelse og undertrykkelse. Demonfortellingene kunne hjelpe lytterne til å sette ord på sine egne erfa-

ringer av sykdom, vold og undertrykkelse. Når Jesus i fortellingene overvant demonene og sykdommene, gav det lytterne håp om at også de kunne overvinne det destruktive i egne liv. Gud er med og kjemper mot undertrykkelse og ødeleggelse. Slik ble også eksorsimefortellinger opplevd av mennesker i landsbyen Chikore i Zimbabwe, viser Dube i doktoravhandlingen.⁴³ Det samme mener jeg kan sies om helbredelsesfortellingene.

Kan min lytter, gjennom aktiv involvering i karakterene og plottet i fortellingen, få kraft til å kjempe mot egen sykdom og isolering? Dersom lytteren identifiserer seg med kvinna og hennes lidelser og så hører at kvinna blir frisk, kan det da være at hennes eget håp om å bli frisk vekkes?

Kanskje trenger hun ikke å tenke at det er kvinns tro i fortellingen som har gjort henne frisk? Hadde hun hørt hele dobbelfortellingen, ville hun hørt at den lille jenta blir frisk uten å selv ha trodd eller tatt noe initiativ (v. 42). Jenta var selv helt passiv, så passiv at hun var død.

Hun blir ikke frisk av å lytte. Men kanskje kan det gi henne mot? Hun kan inspireres til å bli modig, som kvinna. Kanskje gir det henne kraft til å orke å begynne en ny omfattende behandling. Kanskje gir det henne perspektiver om at det går an å leve med smertene. At en kan finne strategier. At sykdommen ikke skal få definere hele henne.⁴⁴

Kanskje kan lytteren oppleve, gjen-

nom vikarierende erfaringer i den narrative verden, at Gud forholder seg til henne på samme måte som Jesus til kvinna? At hun også blir merket i mengden og blir dratt ut av anonymiteten? At også hun blir omtalt som datter, som en som hører til? Kanskje vekker ordet "datter" dårlige assosiasjoner hos lytteren? Kanskje har hun selv vanskelige familierelasjoner? Kanskje har hun problematiske forhold til sin far eller sine foreldre eller til mulige egne barn? Kanskje kan likevel informasjon om hva slags far Jesus snakket om i markusevangeliet gi henne gode assosiasjoner? Hun kan få informasjon om at Jesus forkynte Gud i analogi med en far som gir trygghet og beskyttelse til sine "barn" i stedet for å være autoritær.⁴⁵

Kanskje kan hun føle fellesskap med kvinna og de andre karakterene i fortellingen? Kanskje kan hun også oppleve seg som del av fellesskapet av de andre som lytter til fortellingen, de som sitter foran, ved siden av og bak henne i kirka? Kan fellesskap være frelsende for lytteren?

Kvinna i fortellingen kan ha blitt hørt av lytteren som å ha blitt sendt ut som en fredens apostel. Kanskje har lytteren opplevd at disse ordene blir sagt til henne også? I slutten av gudstjenesten hører hun nesten identiske ord igjen talt til henne. Hun blir sendt ut av gudstjenesten i fred. Kan lytteren også oppleve at hun blir sendt ut som en fredens apostel, for å inkludere mennesker som har vært utestengt? Vil hun

nå kunne tenke at hennes egen tro på dette viset frelser? Hun har hørt og hun har blitt hørt. Nå kan hun selv lytte til andre.

Å PREKETIL HÅP

Hva blir så prekenes rolle i gudstjenedeltakerens lytteprosess? Jeg har inni oppgaven skrevet at én av rollene er å gi lytteren den ekstrainformasjonen hun trenger for å empatisere eller identifisere seg med karakterer og plott og dermed transporteres til den narrative verden. Det blir således en del av det suggestive aspektet. Prekenen kan da sies å være en støtte for fortellingen. Den skal ikke gjøre annet enn å hjelpe lytteren i simuleringsprosessen og gi henne relevant kunnskap underveis mens hun konstruerer den narrative verdenen. Men av og til bør prekenen ha motsatt hensikt. Noen fortellinger kan være destruktive for lytteren. Prekenen bør da søke å styre lytteren mot å ikke identifisere seg med karakterene. En kan selvfølgelig velge å holde andre typer prekener, der en muligens snakker om bibelfortellingen, men der den ikke er hovedpoenget. Men dersom en ønsker at fortellingen skal bli levende for lytteren, må prekenen gi lytteren utfyllende og kritisk informasjon, slik at fortellingen og teologien i den kan blir frigjørende og livgivende for lytteren og hun kan gå ut i fred.

FOTNOTE:

- 1: Fra doktorgraden "Prepare the way of the Lord". *Towards a Cognitive Poetic Analysis of Audience Involvement with Characters and Events in the Markan World* (Teologisk fakultet, Oslo, 2008) Utgaven jeg benytter meg av er publisert i 2009 og i noen grad avhandlingen *Storytelling in times of violence. Hearing the exorcism stories in Zimbabwe and in Mark's community*, av Zorodzai Dube (Teologisk fakultet, Oslo 2011). Jeg henter også inspirasjon fra andre deler av pensum og fra min egen erfaring som prest, forkynner og lytter til bibelfortellinger.
- 2: Dette gjelder markusevangeliet i særdeleshet. R. Horsley hevder at hele evangeliet er muntlig oppbygd og det er tvilsomt om det i det hele tatt finnes skriftlige kilder. Hos Dube, Z. 2011, s. 38.
- 3: Dette og det følgende er hentet fra Dube, Z. 2011, s. 37 – 38 og Hartvigsen 2009, s. 10 – 12.
- 4: Ong, W. referert hos. Dube, Z. 2011, s. 41.
- 5: Ibid, s. 47.
- 6: Ibid, s.51
- 7: Hartvigsen beskriver først og fremst de psykologiske prosessene hos en person som assosierer. Her forsøkte jeg å bygge ut Hartvigsens modell med innsikter fra kjønnsforskning om interseksjonalitet.
- 8: Dewey, J. Og Dube, M. referert hos Dube, Z. 2011, s. 42.
- 9: I stedet for å se på ulike kilder til identitetsskaping separat, søker en interseksjonal orientert tolker å se relasjonene mellom kulturelle kategorier og identiteter som kjønn, klasse, rase, etnisitet, religion og alder. Som Marianne B. Kartzow skriver: "Mechanisms related to several categories must be understood as working together in order to construct and articulate human relations and classifications" Kartzow, M. B. "Asking the Other Question": An Intersectional Approach to Galatians 3:28 and the Colossian Household Codes" i *Biblical Interpretation* 18, 2010, s. 369.
- 10: Hartvigsen mener empatisering og identifisering er liknende prosesser. Dersom en empatiserer med karakterene, lever en seg inn i dem, men har en større distanse til dem enn dersom en identifiserer seg med dem. Identifiserer en seg, smelter en i stor grad sammen med karakterene og ser deres mål og planer som sine egne. Hartvigsen 2009, s.81.
- 11: Ibid, s. 82.
- 12: Ibid, s.84.
- 13: Ibid, s.92.
- 14: Rhodes, referert hos Hartvigsen 2009, s. 33.

- 15: Ofte blir hun en *sidedeltaker* til karakterene; hun kan høre dem tale eller tenke og observerer handlingene deres. En lytter kan også bli *deltaker* i narrativet; hun deltar i illusoriske handlinger, hun kan bli *adressat*; hun opplever at hun snakkes direkte til eller hun blir en *overhører*; en som hører det som sies, men ikke deltar i den narrative verdenen. Hartvigsen 2009, s.65ff. og 73f
- 16: Hun har lenge hatt kroniske smerter i muskler og skjelett, ofte ledsaget av søvnproblemer, tretthet og en rekke andre symptomer. Et okende antall, mest kvinner midt i livet, har en slik fibromyalgi-diagnose. Abusdal, U.G. og Natvig, B. (red). *Fibromyalgi? En bok om muskelsmerter*, Tano A.S., Oslo 1995, s. 11.
- 17: mener Hartvigsen, Hartvigsen 2009, s. 64.
- 18: *Ibid* 2009, s. 266.
- 19: Vår kvinne har hatt blødninger i 12 år. Dattera til Jairus er 12 år gammel. Dersom lytteren hadde hatt kjennskap til datidens sykdomsforståelse, kunne hun hørt at blod knytter de to kvinnene sammen. En 12 - åring i datidens samfunn var i overgangen til å bli voksen. Antakelig var hun snart giftklar og ventet sin første menstruasjon. I Hippokrites tekster om *Unge kvinners sykdommer* og *Kvinnens sykdommer* beskrives en livstruende sykdom der en ung kvinnes menstruasjon ikke kommer. Dette kan føre til uførhet og tap av appetitt, akkurat de symptomene som reverseres når Jesus helbreder jenta. Wainwright, E. "Telling stories of Women Healing/Healing Women: The Gospel of Mark" i *Women Healing/Healing Women: The Genderisation of Healing in Early Christianity*. Equinox Publishing, Londong 2006. S. 114ff.
- 20: I følge Wainwright vet vi ikke hva slags blødninger kvinna har. Wainwright, 2006. S. 117.
- 21: Abusdal, U. G. Og Natvig, B. (red), 1995, s. 11.
- 22: *Ibid*, s. 11.
- 23: Wainwright, 2006, s. 117.
- 24: Mk 1, 1 og 1, 15. Bibelen 2011, Bibelselskapet.
- 25: Απτω, som brukes om berøring her, finnes blant annet i vers 30 i samme fortelling og i Mk 3, 10. Wainwright, 2006, s. 102.
- 26: Som i den andre av dobbeltfortellingene i 5, 23 og 5, 41 og i Mk 1, 25 og 9, 27
- 27: Hartvigsen 2009, s. 71.
- 28: *Ibid*, s. 70f.
- 29: Hartvigsen 2009, s. 267.
- 30: Wainwright, E. "Telling stories of Women Healing/Healing Women: The Gospel of Mark" i *Women Healing/Healing Women: The Genderisation of Healing in Early Christianity*. Equinox Publishing, Londong 2006, s. 98.
- 31: Helbredelse og å kaste ut onde ånder : Mk6,2, 6,13 og 9, 39, Himmeleriket: Mk 9, 1: Og han la til: «Sannelig, jeg sier dere: Noen av dem som står her, skal ikke smake døden før de ser at Guds rike er kommet med kraft.»
- 32: Er det fordi hun er et sted hun ikke skulle være? Forskere har tidligere ment at ærverdige kvinners plass i den romerske antikken var innenfor husets vegger. Oppholdt en kvinne seg på et offentlig sted, ville hun blitt oppfattet som en slett kvinne. Nyere forskning hevder at vanlige kvinner, som en del av den romerske antikkens markedsøkonomi, kunne bevege seg ute, blant annet for å handle (Wainwright, 2006, s. 106f.). Blir hun redd fordi hun har rørt ved Jesus? Interteksten Lev 15, 19 – 30, om kvinners urenhet ved menstruasjon og blødninger utenom menstruasjon, kunne fått lytteren til å tenke at kvinna nå har gjort Jesus uren og at hun dermed har begått en synd (Dette mener bla. M. W. Dube, i "Reading of Mark 5: 21 – 43 Story with the Story of HIV/AIDS" i Dube, W. M i Kanyoro M. R. A., *Grant me Justice! HIV/AIDS & Gender Readings of the Bible*, Cluster Publications, Orbis Books 2004, s. 127 ff.) Nyere jødisk forskning kan opplyse lytteren om at dette ikke er den beste interteksten for å forstå berøring i markusevangeliet. En som tar på en blødende kvinne blir uren til kvelden i følge Lev 15, 19 – 30, men det står ikke noe om at den kvinna berører blir uren. Muligens ble personen det til kvelden, slik som om vedkommende berørte henne. Men en kvinne begikk trolig ingen synd ved å berøre noen (Wainwright, 2006., s. 117f.). Er det hennes eget mot som gjør kvinna skremt? Burde hun, som kvinne, ikke henvendt seg til Jesus? Lytteren kan få informasjon om at det muligens var akseptabelt for kvinna å henvende seg til Jesus. Er det det at helbredelsen faktisk kunne skje som gjorde henne redd? Skjelver hun for den kraften som har gjort henne frisk? Eller for hvem denne personen kan være?
- 33: Bauer hos Thesaurus Linguae Graece nettverktøy med TLG – links, California 2009.
- 34: Helbredelse er en del av Jesu gudsrikeforkynnelse, det kan forstås som forkynnelse i praksis. I datiden var tidlig død og uheldredelige sykdommer viktige livsproblemer. Jesus går inn i denne virkeligheten og gjør frelsen relevant for livet. Når kropp, som ikke passer inn i samfunnet, berøres og helbredes, gis de nye sosiale og kulturelle muligheter, samtidig som rett relasjon til Gud etableres. Wainwright, 2006,

s. 98ff.

- 35: For eksempel Simons svigermor som steller for Jesus og disiplene etter at hun er blitt helbredet (1, 31). Å tjene (διακονάω) kan tydes som både domestisk tjeneste og disippelskap. Et annet er Bartimeus som fulgte Jesus (10, 52)
- 36: Hun kan få informasjon fra forkynneren om at når Jesus snakker om gudsriket (ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ), eller Guds rike, som det skrives i 2011 – oversettelsen, i markusevangeliet, har det minst dobbel betydning. Det er både et alternativt rike, i kritikk av datidens Romerrikets maktmisbruk, og et tenkt tilhørighetens sted for Jesu tilhengere, de som hadde forlatt familien eller som ikke passet inn i tidens samfunn. Det er et kongerike av evenukker, barnløse kvinner og barn, et merkelig eller "queer" sted, et idealsamfunn, som kritiserte og som gav identitet og tilhørighet. Moxnes, H. *Putting Jesus in His place. A Radical Vision of Household and Kingdom*. Louisville: WJK, 2003, s. 108 – 114.
- 37: Ibid, s. 116 og 122.
- 38: For eksempel 1, 44 og 2, 11.
- 39: Det likner på Elis utsendelse av Hannah: Gå i fred! Israels Gud vil gi deg det du har bedt ham om" (1. Sam 1, 17). Donahue, J. R. Og Harrington, D. J, "The Gospel og Mark" i Harrington, D. J (red) *Sacra Pagina*, The Liturgical Press, Minnesota 2002, s. 176.
- 40: Bes hun, selv om det eksplisitt bare er menn som helbreder i markusevangeliet, om selv å krysse grenser og helbrede i det marginale, slik at mennesker skal få tilbake helsa og det rette forholdet til riket Jesus forkynner? Wainwright mener dette er en plausibel tolkning. (skriv refr rett), 2006, s. 122ff.
- 41: Hartvigsen 2009, s. 75.
- 42: A character role in a story to which we are attracted becomes a possibility for our own lives, perhaps only for a brief holiday during the reading of the story, perhaps in a more serious way leading to change in our behavior and basic self – understanding, hevder Robert Tannehild om det å lese markusevangeliet. Hartvigsen mener det samme gjelder for høreopplevelser. Ibid, s. 102.
- 43: Dube, Z. 2001, blant annet på side 270.
- 44: Dette er blitt opplevd som helsefremmende av fibromyalgipasienter. Ibid, s. 15ff.
- 45: Moxnes, 2003, s. 122.

BIBLIOGRAFI:

- Abusdal, U.G. og Natvig, B. (red). *Fibromyalgi? En bok om muskelsmerter*, Tano A.S., Oslo 1995
- Aland, K., Black, M., Martini, C.M., Metzger B.M., and Wikgren, A. *The Greek New Testament*, 2. utgave, Württemberg Bible Society, Stuttgart, 1968
- Anderson, J. C. og Moore, S. D. (red). *Mark and method. New Approaches in Biblical Studies*. Fortress press, Minneapolis 2008.
- Bibelen. Bibelselskapets oversettelse 2011, Bibelselskapet 2011.
- Buell, D. K., Glancy, J. A., Kartzow, M. B., Moxnes, H. «Introduction: Cultural Complexity and Intersectionality in the Study of the Jesus Movement" i *Biblical Interpretation* 18, 2010.
- Darr, J. A. *On Character Building. The Reader and the Rhetoric of Characterization in Luke - Acts*. Westminster/John Knox Press. Kentucky 1992
- Donahue, J. R. Og Harrington, D. J, "The Gospel og Mark" i Harrington, D. J (red) *Sacra Pagina*, The Liturgical Press, Minnesota 2002
- Dube, M. W. "Reading of Mark 5: 21 – 43 Story with the Story of HIV/AIDS" i Dube, W. M i Kanyoro M. R. A., *Grant me Justice! HIV/AIDS & Gender Readings of the Bible*, Cluster Publications, Orbis Books 2004.
- Dube, Z. *Storytelling in times of violence. Hearing the exorcism stories in Zimbabwe and in Mark 's community*. Doktorgrad levert ved Det teologiske fakultet, Universitetet i Oslo, Unipub, 2011.
- Hartvigsen, K. M "Prepare the way of the Lord". *Towards a Cognitive Poetic Analysis of Audience Involvement with Characters and*

Events in the Markan World. Doktorgrad levert ved Det teologiske fakultet, Universitetet i Oslo 2008, Unipub, 2009.

Kartzow, M. B. "Asking the Other Question": An Intersectional Approach to Galatians 3:28 and the Colossian Household Codes" i *Biblical Interpretation* 18, 2010

Kartzow, M. B. "Resurrection as Gossip: Representation of Women in Resurrection Stories of the Gospels" I *Lectio Difficilior*. *European Electronic Journal for Feminist Exegesis* 1/2010. http://www.lectio.unibe.ch/10_1/kartzow2.html

Moxnes, H. *Putting Jesus in His place. A Radical Vision of Household and Kingdom*. Louisville: WJK, 2003.

Thesaurus Linguae Graece nettverktøy med TLG – links, California 2009.

Wainwright, E. "Telling stories of Women Healing/Healing Women: The Gospel of Mark" i *Women Healing/Healing Women: The Genderisation of Healing in Early Christianity*. Equinox Publishing, London 2006.

KJÆRLIGHETENS BUD

8. søndag i treenighetstiden - søndag 14. juli 2013

Evangelietekst: Mark 12, 28-34

Lesetekster: Jos 22, 1-6 og Fil 1, 9-11

Marie Margrethe Lie Sperre
Sokneprest i Nord-Fron
marie.m.l.sperre@nord-fron.kommune.no

Evangelieteksten fra Markusevangeliet i dag handler både om dom og om kjærlighet. På mange måter har kanskje teksten blitt en klisjé for oss, og vi svarer dermed automatisk at den handler om kjærlighet til Gud og til vår neste, og Guds kjærlighet som er større enn alt. Men samtidig er budene vi blir presentert for ekstremt vanskelig å holde. Det må være en grunn til at det nettopp er disse budene som summerer opp hele loven og profetene (Matt 7:12). Det er ofte jeg tenker på nettopp dette budet nettopp når jeg sliter med å elske min neste, og i alle fall som meg selv.

I denne tekstrefleksjonen vil jeg forsøke å si noe om forholdet innad i budene, og forholdet mellom dom

og kjærlighet som jeg innledet med. Teksten klinger også tett med leseteksten fra Josva og budet slik det er uttrykt i moseloven, samt med leseteksten fra Filipperbrevet.

ORDET KJÆRLIGHET

På mange måter er kjærlighet et veldig godt ord i en preken ettersom man ønsker å appellere til menigheten; fordi det er lett å forholde seg til det ordet, relatere seg til det. Samtidig har ordet kjærlighet for mange talere blitt tynnslett i sin mening, nettopp fordi vi har så mange assosiasjoner som ikke nødvendigvis kan flettes inn i den forstand av begrepet som her er ment. Det kan gjøre ord som kjærlighet, nestekjærlighet vanskelig å fylle med innhold i en ny kontekst. Når Guds kjærlighet omtales i NT er det som regel *agape* eller *filios*,

og ordene uttrykker derfor noe annet og større enn lidenskap eller til og med følelser, altså litt i strid hva mange i dag vil assosiere med ordet.

For i teksten i dag utdypes kjærlighetens vesen for oss, av Gud selv:

Jesus sier: «*Det første budet er dette: 'Hør, Israel! Herren vår Gud, Herren er én. Du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte og av hele din sjel og av hele ditt sinn og av all din kraft.'* *Det andre er dette: 'Du skal elske din neste som deg selv.'* Ikke noe annet bud er større enn disse.»

Det er tydelig at inderligheten sitter i kroppen, i sjelen, i hjertet, av sinnet og i kraften din. Altså går denne kjærligheten lenger enn føleri, det er derimot nærmest en kamp om å vende hele jeget, sjelen, sinnet og kroppen til kjærlighet for Gud, for nesten og seg selv. Å elske er å være dommer over en selv, dømme sine egne valg og ord, kjempe om å elske Gud, sin neste og seg selv til enhver tid.

Å ELSKE SEG SELV

Å elske seg selv er dermed også en viktig del av innholdet i dagens tekst. I min gjerning som prest har jeg ofte tenkt på nettopp dette. Jeg syns jeg kan høre gjenklangen av dette budet når jeg møter mennesker som tydelig sliter med noe de angre på, noe de har gjort eller noe som ble gjort mot dem. Og deres eget (av og til skjeve) bilde av seg selv hindrer dem i å tørre å føle seg verdig i visse religiøse sammenhenger. Jeget

og den/de andre hører så nøye sammen med hvordan jeg forholder meg til Gud.

For det er jo vanskelig å elske sin neste som man elsker seg selv, dersom man ikke liker seg selv i det hele tatt. Dersom man kanskje til og med misliker seg selv, ikke kan fordra sin egen person eller fremtoning. Det man misliker hos seg selv, det ønsker man gjerne å ta avstand fra hos andre også. Psykologien har også sluttet seg til dette.

Også derfor er budet like viktig i dag som det er uttrykt i GT og NT gjentatte ganger (om enn i litt ulike varianter). I alle de tre tekstene for dagen kommer det tydelig til uttrykk at budene henger sammen. Jesus sier: «*Det første budet er dette: 'Hør, Israel! Herren vår Gud, Herren er én. Du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte og av hele din sjel og av hele ditt sinn og av all din kraft.'* *Det andre er dette: 'Du skal elske din neste som deg selv.'* Ikke noe annet bud er større enn disse.»

Det første budet kan ikke oppfylles uten det andre. Og det andre budet kan vi ikke klare av vår egen makt dersom vi ikke har med oss det første. Men hvordan elsker man Gud?

Det er gjennom ens neste en ser Gud. Det lærte Jesus oss. Og det å elske er en bevegelse som krever mye av oss.

Også ordet *kardia* i teksten, som betyr hjerte, sier oss noe om hvordan disse budene er en kraftanstrengelse for oss. Betydningen går tilbake til det tilsvarende ordet i GT, og ble tidlig brukt

for å være et billedlig uttrykk for menneskets kraftsentrum, altså der alt blodet sirkulerer innom. Derfor blir også hjertet menneskets senter, både i følelser og i religiøst liv: som selvfølgelig henger nøye sammen. Det er vanskelig å følge budene, det er en kraftanstrengelse, bokstavelig talt.

TO MÅLESTOKKER

Vi legger også merke til at det er brukt to målestokker i teksten. Gud skal vi elske av hele vårt hjerte, av hele vår sjel, av hele vårt sinn og av all vår kraft. Men din neste skal du elske som deg selv. Det første skjønner vi kanskje ikke helt, vel, vi skjønner at det er det største og viktigste som fins, men det andre betyr vel heller at jeg skal gi like stor plass til andre som jeg gir meg selv. La oss ta et eksempel hvis det er en diskusjon. Det er lett å sitte og vente på å få skyte inn neste argument, og bare delvis lytte til opponenten. Av og til kan man bli så opptatt av det en selv skal si, at en ikke egentlig bryr seg om den andres behov.

I teksten svarer Jesus akkurat på spørsmålet. Han gir plass til sin neste. Jødernes trosbekjennelse begynner med *Hør Israel, Herren vår Gud, Herren er en*. Jeg syns at ved denne enkle setningen viser Jesus oss som et svar, at han gav rom for den andre. Visst var Jesus selv jøde, og kunne helt sikkert trosbekjennelsen, men her synes jeg det viser at respekten for medmennesket ble innlemmet i hvordan han åpnet svaret sitt.

DOM OG KJÆRLIGHET

Jeg begynte tekstrefleksjonen med å si at teksten handler både om dom og om kjærlighet. Det ser vi når vi tar et blikk på leseteksten fra Filipperbrevet. Her er det tydelig at det å vokse i kjærlighet, det er å bli klokere og få god dømmekraft, er det som gjør at man kan håpe på å *stå ren* på dommens dag. Kjærlighet og dom hører tydelig sammen i hele Skriften. Det gjør det også i dagliglivet, som enhver forelder eller leder vet; gode regler og rammer skaper gode rom hvor kjærligheten kan vokse, utfordre og utfordres.

Også i den valgfrie fortellerteksten for dagen får vi dommen tydelig mot oss, ved Farao som krever at alle guttebarn skal drepes. Det er en menneskelig dom som er egoistisk og urettferdig, som bygger på menneskets behov for å eie makt over andre. Men Moses overlever fordi hans mor klarte å gjemme han, og kjærlig gav han fra seg slik at han skulle ha en sjanse til et godt liv. I kjærlighet kan man felle dommer over seg selv som er tunge å bære, men som er frigjørende for andre; sin neste. Å gi avkall på seg selv, er å elske sin neste. Det viste Jesus oss. Derfor er det å elske sin neste som seg selv et ufattelig godt bilde i mange sammenhenger.

Det som også er interessant med teksten er at den skiller seg til dels ut fra andre samtaler Jesus hadde med de lærde i NT. I denne samtalen er den skriftlærde mild og lyttende. Dessuten roser han

Jesus når han svarer rett. Men gjennom NT har Jesus mange samtaler med fari-seere og skriftlærde. Han har ofte gode samtaler, men det er når han reagerer på deres holdning mot medmennesker og måten de lever på, at han kaller dem hyklere og det som verre er. Derfor handlet det ikke om motsetninger eller at de skriftlærde i seg selv var en enhetlig gruppe som man kun skal være skeptisk til. Jesus forkynte Guds rike, enten det var på linje med de religiøse overbevisninger og lover fra tiden eller på kryss av

den. Det er der dom og kjærlighet kommer inn igjen. På grunn av at kjærlighe-ten er og må være størst, er også dommen rettferdig. Derfor er budene om å elske Gud og å elske sin neste som seg selv, de altomgripende bud som omfatter alle andre bud. Loven og nåden møtes i dette møtet. Og da Jesus sa at den skriftlærde ikke var langt fra Guds rike, var det virkelig både i overført og bokstavelig betydning: han stod jo ansikt til ansikt med Gud selv. ■

FORLAT DET HYPOTETISKE

9. søndag i treenighetstiden - søndag 21. juli 2013

Evangelietekst: Luk 6, 36-42

Lesetekster: I Mos 4, 8-15 og Rom 14, 10-13

Gaute Granlund
Sokneprest på Røst
rost.sokneprest@kirken.bodo.no

«En dag om ikke lenge skal jeg dra dit, sier han. Hvor da, sier Kain. Til Eden. Det vet du at du ikke kan, sier Kain. Det er oss nektet. «Er oss nektet»? Ja. Kan du ikke i det minste kle dine egne begrensninger i ditt eget språk? sier Abel og ser bort på Kain».¹

Dialogen ovenfor er hentet fra Karl Ove Knausgårds andre roman, den svært velskrevne og fascinerende «En tid for alt». I boken dikter han videre på de store bibelske grunnfortellingene, i dette tilfellet beretningen om Kain og Abel, som også er denne søndagens lesetekst.

9. søndag i treenighetstidens tematikk kretser om de eldgamle spørsmålene menneskene alltid har strevet med; det onde og det gode, dømmesyke og egenrettferdighet, sjalusi og ydmykhet.

I begynnelsen var det ingenting, men mennesket har et iboende behov for å kle sine erfaringer og drømmer i språket. Så da skapte menneskene grunn-

fortellingene, fortellinger som har formet og stadig former nye generasjoner. En gang var mennesket nakent og uten kunnskap om godt og ondt har vi latt oss fortelle. Men så kom kunnskapen inn i verden, og med den kjente mennesket på dets nakenhet, dets sårbarhet, dets makt og avmakt.

Hvordan kan vi, som prester, yte tematikken rettferdighet. Vi som er begrensede mennesker. «Det menneskelige er det ene mennesket, det finnes ingen andre steder, og det ene mennesket, det er ikke suverent, det er begrenset, utilstrekkelig, og nesten alltid smålig». (.....) «Mennesket forstår mer eller mindre, men aldri mye».²

Vår forståelse er så begrenset, slik vi mennesker er begrenset. Vår forståelse er formet av vår begrensede kunnskap, våre egne begrensninger og begrensninger vi appliserer på våre omgivelser idet vi baler med de store tankene.

«Det globale er en abstraksjon, det lar seg bare stedfeste og overskue dersom vi forlater vårt eget blikk, vår egen verden

og inntar et hypotetisk perspektiv. Det er i det perspektivet, som menneskene en gang oppfant Gud for å bemektige seg, at det onde som allment begrep eksisterer sammen med andre generelle begrep om det menneskelige, som det heroiske, det raserende eller kjærligheten»³.

Som prester må vi forlate det hypotetiske, og stige ned i materien, der vi kan se, føle og kjenne på det lokale. Det er der vår prekenpraksis vokser fram: I ordet som ble kropp, i alle kroppene vi har rundt oss. Det onde og det gode, dømmesyke og egenrettferdighet, sjalusi og ydmykhet. Alt ligger åpent i oss og rundt oss.

Ofte kan det være fristende å utlede en enkel etikk av de bibelske tekstene.

Lage noe normativt, trygt å holde fast på. Men da tenker jeg at vi gjør de komplekse og mangfoldige tekstene urett. Spørsmålene som dukker opp tenker jeg er mer interessante enn svarene jeg prøver å sette to streker under. Bibelen kan ikke settes på noen formel, ei heller tilsynelatende åpenbare tekster som dagens evangelium. Teksten må hele tiden fortolkes og forankres i det lokale, våre erfaringer, våre menneskelige møter med dommer og dømmesyke, våre egne fliser og bjelker.

Fotnoter:

1: Knausgård. En tid for alt. 2004 s 79.

2: Knausgård. "Litteraturen og det onde. Samtiden 1/13 s 122.

3: Ibid s 212.

FOR FORLATELSE

10. søndag i treenighetstiden - Søndag 28. juli 2013

Evangelietekst: Mark 11, 25-26

Lesetekster: I Mos 33, 11 og Ef 4, 29-32

Bettina Eckbo
Prest i Eidskog
bettinaeckbo@hotmail.com

PREKENTEKSTENS PLASSERING I EVANGELIET

Jesus rider inn i Jerusalem på palmesøndag. Dagen etter gikk Jesus og disiplene fra Betania, og passerer et fiketre med løv på veien. Jesus var sulten, men fant ingen frukter på treet. «Aldri mer skal noen spise frukt av deg,» sa han til treet. Så gikk de inn til Jerusalem igjen på tempelplassen, og veltet pengevekslernes bord og duehandlernes brenker på tempelplassen («Mitt hus skal kalles et bønnens hus for alle folk? Men dere har gjort det til en røverhule»). Dagen etter kom de igjen forbi det samme fikentreet, og så at det var visnet fra roten av. «Ha tro til Gud», sa Jesus... «Alt dere ber om i bønnene deres – tro at dere har fått det, og dere skal få det. *Men når dere står og ber og har noe å anklage en annen for, så tilgi ham, for at*

deres Far i himmelen kan tilgi dere misgjerningene deres. Men om dere ikke tilgir, skal heller ikke deres Far i himmelen tilgi deres misgjerninger.»

TILGIVELSENS SØNDAG?

Ut fra denne søndagens tekster synes tilgivelse å være et overordnet tema. Det å vie en søndagspreken til tema tilgivelse, kan være befriende. Tilgivelse tilhører hverdagslivet til for de fleste av oss. Vi vet hvordan det er å bli utsatt for krenkelse, å bli såret, å ønske oppreisning, at noen skal beklage og gjøre godt igjen. Eller vi vet hvordan det føles når vi har krenket, såret, gjort andre vondt, påført andre smerte og ubehag fordi vi gjorde vårt.

Hvordan skal vi håndtere urett og synd når den rammer oss? Det finnes flere alternativer:

1: Vi glemmer det. Det var ikke så farlig. Jeg reagerte på det du gjorde, men ved at jeg har fortalt deg det, kan

vi glemme det og gå videre.

2: Vi klarer ikke å slippe det som har skjedd. I verste fall opplever vi et mønster av gjentatte synder, gjerne på samme måte. Ligger det i personligheten vår? Går det an å endre? Har vi lovet å gjøre annerledes før? Vi er usikre. Og vi vet ikke hvordan vi skal komme videre. Vi trenger hjelp.

3: Vi unngår det som har skjedd. Det kan fungere en stund, men er ofte ingen god løsning i det lange løp

Hvordan kan Bibelen hjelpe oss? Der finnes det flere fortellinger om tilgivelse.

I leseteksten denne søndagen, fra 1. Mos. 33, hører vi om foreningen mellom Jakob og Esau. Jakob hadde mye å frykte, slik han hadde lurt Esau tidligere, både med førstefødselretten og velsigelsen fra Isak. Nå hadde han bodd mange år hos Laban og kanskje hadde tiden leget alle sår? Esau stiller opp med 400 menn og går Jakob i møte. Men da de møter hverandre, springer Esau imot Jakob og omfavner ham, kaster seg om halsen på ham og kysser ham. Og så gråt de begge to.

Utdraget fra efeserbrevet er en god rettesnor for idealet: «La ikke et eneste råttent ord komme over leppene. Si bare det som er godt, og som bygger opp der det trengs, så det kan bli til velsignelse for dem som hører på... Vær gode mot hverandre, vis medfølelse og tilgi hverandre, slik Gud har tilgitt dere i Kristus.»

Fortellingsteksten er kanskje den mest betegnende til temaet: Lignelsen om kongen som ville gjøre opp regnskap med tjenerne sine, hvor tjeneren som skyldte mye fikk ettergitt hele gjelden. Men som samtidig ble straffet da han ikke viste samme sinnelag mot en av sine medtjenere som skyldte han mindre.

I en av sine preker over Martin Luthers lille katekisme spør Teodor Jørgensen (fra boken *Guds menneskelighet*, Aros forlag 2006): «Hva er skyld?(s. 139)» I dag vil kanskje de fleste nettopp forbinde det med gjeld. Den kan man få ettergitt, men ikke tilgitt. Opprinnelig var et lån, en gjeld, et forhold mellom to mennesker, et tillitsforhold. Det å ikke betale sin gjeld var slik sett et tillitsbrudd, som var mye verre enn det økonomiske tap som den lånegiveren led. Men det hadde også alltid den muligheten ved seg at lånegiveren kunne vise generøsitet og ettergi gjelden.

Skyld er altså brudd på et tillitsforhold, skriver Jørgensen (s. 140). Og det er der problemet starter. For vi kan ikke leve uten tillit. Vi er i bunn og grunn henvist til hverandre og ikke minst til Gud som vårt livs skaper og opprettholder. Vi er ikke vår egen lykkes smed. Tvert imot holder vi i meget høy grad andre menneskers lykke i våre hender.

I prekanteksten knytter Jesus tilgivelsen til bønn. Hvordan kan man be om noe, hvis man ikke selv har sin stiren. Vi kommer fort på temaer som ær-

lighet, troverdighet, troskap og oppriktighet.

Og spørsmålet for å komme videre: Hvordan gjenskape tilliten når den brutt? Hva skal til?

Hva er så forskjellen mellom tilgivelsen vi gir hverandre og tilgivelsen fra Gud?

Det henger uløselig sammen skal vi tro prekateksten. Jørgensen fortsetter:

«Skyld er svigtet, forgjort skyldighed. Skyld er tillitsbrud, er svigtet kærlighed. Når vi beder Gud om at forlade oss vor skyld, beder vi ham om tilgivelse for, at vi har svigtet hans kærlighed og tillid til os: Den kærlighed, Gud viser os ved at have skænket os livet med alt, hva det rummer af godt, ikke mindst igjennom det fællesskab af mennesker, vi er sat i af ham. Og vi har svigtet den tillid, Gud viser os ved at give os et ansvar og muligheder for at røgte dette ansvar, ansvar til at tage vare på hinanden og vare på den jord, som Gud har skabt. Når vi beder Gud om tilgivelse for vor skyld, beder vi Gud også om tilgivelse for vor mangel på tillid til Gud, der ligger i at ville magte

sit liv uden Gud og mene at kunne det. For det er ret beset ikke at hellige Guds navn, lade Guds rige komme til os og lade Guds vilje ske med os og igjennom os(s. 142).»

Vår tilgivelse av hverandre er ikke en betingelse for Guds tilgivelse, men er nettopp en følge.

Luther ble visstnok en gang spurt om hvordan man kunne vite om man var verdig til å gå til nattverd eller ikke. «Det kan deraf vide, om du glad og gerne tilgiver din næste,» skal Luther ha svart. Og la til: «Og hvis du ikke gør det – glad og gerne tilgiver din næste – så skynd dig til alters, indtil du får det lært.»

Det er nok ikke uten grunn at nettopp tilgivelsen ligger inne som den femte bønningen i Fadervår. Dette er en læreprosess som antakelig vil vare hele livet. Men Den hellig ånd vil lede oss frem likevel. Og Gud gi oss stadig nye sjanser, så lenge vi våger å gå sannheten i møte og være det vi er; skapte mennesker som er elsket, midt i alt vi gjør mot Gud og hverandre. ■

OLSOK 2013

Olavsdagen / Olsok - Mandag 29. juli 2013

Evangelietekst: Luk 22, 24-27

Lesetekster: 2 Sam 23, 1-4 og Apg 20, 17-24

Sivert Angel
Førsteamanuensis i homiletikk, PTS
sivert.angel@teologi.uio.no

Hva slags dag er Olsok i kirka og hva er det som skal feires i Olsokgudstjenesten?

Den nylig utfasede kollektbønnen for Olsok innledet med å takke for «budbærerne til vårt folk», implisitt helgenkongen Olav, som en av dem som «sådde ordet, reiste korsmerket og grunnla kirken i vårt fedreland».

En god grunn til å takke synes jeg. Hvis kirken skal finnes hos oss, den som nærer kristentroen, så må de tegn den lever av være tilgjengelige og synlige, det vil si ordet og korset. Disse ytre forhold betinger troens plass i dette geografiske område og blant de mennesker som befolker det.

Evangelieteksten for dagen fra Lukas 22, 24 – 27 handler om det å være tjener og var evangelietekst også i forrige tekstrekkets første rekke. Den er hentet fra en av samtale Jesus har med sine

disipler før han skulle gå inn til påskehøytiden i Jerusalem. Jesus sier her til sine disipler: «Den største av dere skal være som den yngste, og lederen skal være som en tjener». Tjerner motivet var fremhevet også i den gamle andre rekkes tekst fra Matteus: «Den som vil være stor blant dere, skal være den andres tjener».

Olav feires altså i takknemlighet for de spor og tegn som grunnla kirken her på berget og med fokus på betydningen av å være tjener. Man fornemmer slik at tegnene knyttes til person; de finnes ikke ganske enkelt som ord og symbol, men i kraft av mennesker som formidler dem, og som slik er tjenere. Olav fremstilles naturlig nok ikke som en sådan i bibeltekstene, han entrer jo scenen lenge etter at de er skrevet. Men tre andre personer går igjen i alle tekstene, både i dagens rekke og i den gamle første rekke, nemlig David, Jesus og Paulus:

Jesus som den som like før han skal fullbyrde sin tjeneste ved å dø, sier til sine disipler at den største skal være den minste og at lederen skal være tjener;

Paulus som forteller om sitt eget liv som en ydmyk tjeneste preget av tårer, lenker og forfølgelse;

David som, når han er blitt skrøpelig og merker at livet går mot slutten, oppsummerer sin tjeneste med å henvise til det ideal han har ønsket å leve etter og den hengivenhet han mener bør prege en god konges regjering: «Den som styrer mennesker med rettferd, den som rår med Guds frykt, er lik morgengylset når solen går opp, en morgen med skyfri himmel; gjennom solskinn og regn lar det gresset gro frem av jorden.»

Det at David har en viktig plass i Olavsfeiringen er neppe tilfeldig. Han er jo den arketyriske konge fremfor noen i jødisk – kristen tradisjon, standarden for alle senere konger i Israel, men også typen som alle konger senere måles mot i middelalderens og nytidens Europa: En konge som ikke bare var den fremste hærfører, politiker og administrator, men samtidig også en ydmyk hyrde, musiker og from poet. Som den som bringer fred, forener Israel og gjør Jerusalem til hovedstad med et fast og fornemt sted for paktens ark, blir han også et messiansk symbol på den som forsoner folket med Gud og bringer fred.

Om man tar seg tid til å gå litt nærmere inn i fortellingen om David slik

den fremstilles i 2. Samuelsbok, vil man imidlertid legge merke til at den ikke ganske enkelt er beskrivelsen av en ydmyk og Gudfryktig idealkonge.

Han starter ydmykt og gudfryktig. David hentes inn fra markene for å salves av profeten for å bli den neste kongen, spiller harpe for å behage den nåværende kongen, slår Goliat på tross av underlegen styrke og opptrer rettferdig og tilbakeholden overfor Saul i kampen om tronen. Som konge gjør han suksess ved å vinne slag og holde landet sammen, men han gjør det med betydelige innslag av voldelig realpolitikk.

Nedturen begynner med historien om hans fremstøt overfor den vakre Batseba, hvor han får en ektemann drept for å røve hans kone, for siden å lyve for Gud om saken. Men også i diverse opprør og slag, i omgangen med egne opprørske sønner og i henrettelsene av Sauls sønner, fremstår han som en konge med utpreget menneskelige egenskaper. Mønsteret som går igjen er at David viser vantro og Herren straffer, før David gjør bot og velsignelsen opprettholdes. Han fremstår som en mann som har en plass i Guds hjerte, en som både mislykkes og favoriseres.

Slik følger fortellingen om ham en struktur som lar Gud komme til syne; i det som skjer i hans liv og regjering finnes tydelige tegn på tukt og rettferdighet. I disse tegn kommer Gud til syne som den som velger og favoriserer og velsigner, som den som krever troskap, Guds frykt og rettferdighet og som

straffer synd og tilgir den botferdige.

David er ikke et veldig tydelig forelegg for fremstillingen av Olav, men visse likhetstrekk er iøynefallende.

I Snorre fremstilles også Olav som en allsidig begavelse; han var musikalisk, skrev poesi, mestret mange håndverk og hadde en unik evne til å finne løsninger på praktiske problem. Som David kombineres disse myke evnene med klassiske kongeferdigheter. Også Olav er en suksessrik hærfører som samler riket og blir kronet i alle landsdeler. I tillegg er også Olav et messiansk symbol, om enn på en ganske annen måte. Mens David er forbundet med den kristne messias som mønsteret for den forventning som får et uventet svar i Jesus, er det noe i Olavs liv en som ligner på Jesus, nemlig at han seirer ved å dø. Som David blir også Olav siden fremholdt som idealkonge, nemlig Norges evige konge, han som bringer rettferdighet og Guds frykt til riket og som regjerer til beste for kirken.

Minst like tydelig er en annen likhet, nemlig at begge livshistorier er tvetydige, de er preget av realpolitisk makthevdelse i like stor grad som av fromhet.

Etter å ha herjet og vunnet slag i England og Spania, lar Olav seg døpe mens han holdt fred hos hertug Richard i Normandie. Overgangen til kristentroen var antakeligvis naturlig, siden han hadde hatt mange av sine unge år i utlandet og derfor hadde hatt liten kontakt med Åsatroen. Når han

vender tilbake til landet, går han i gang med å bygge opp sin maktbase jevnt og trutt, samtidig som han venter med å gå i gang med kristningen av landet.

Når Olav har etablert seg som konge for et samlet rike, er kristningen av landet allerede godt i gang. I 1023 holder han kirkemøte på Moster hvor han har med seg fire biskoper som hadde fulgt med ham fra England til Norge. Avtalen som her inngås mellom kongen og alle biskopene, var imidlertid juridisk bindende først når den var vedtatt av alle tingene i landet, noe som lykkes etter hvert. Når det lykkes, gjøres kristenretten gjeldende i riket: Det blir forbudt å sette ut barn, trelles må kjøpes fri, flerkoneri forbyes, voldtekt og kvinneran blir forbudt, likeså inngifte, barnedåp påbys, og døde må føres til kirken og begraves i hellig jord.

Olavs maktbase er imidlertid skjør og han må etter hvert flykte til Russland og overlate kontrollen med riket til den mektige danske kongen Knud (også han senere helgenkåret) og hans allierte. Når Olav så vender tilbake til landet for å ta tilbake kongemakten, så kommer han til et land hvor kristenretten i prinsippet er innført og som er underlagt en kristen konge, men hvor kristningsverket antakeligvis ikke var fullført.

Olsok feires på dagen for Olavs død ved slaget på Stiklestad, hvor Olav måtte gi tapt for trønderske krigsherren i allianse med kong Knud. Kalv Arneson hogg kongen i halsen, Tore Hund stakk spydet i magen hans og

Torstein Knarresmed hogg ham i låret. Historikere mener sagaene beskriver Olavs død som et hedensk kultdrap. Dette legger grunnlaget for Olavs mytologiske virkekraft i et hedensk samfunn og for at det hedenske Trøndelag kan legges under kristen kongemakt uten kamp kort tid etter Olavs død og opphøyelse til helgen. Kort tid etter drapet, fortelles det om en blind mann som blir seende etter uforvarende å ha fått blod fra liket på fingrene og kommet til å gni seg i øynene med det. Når liket et år etterpå skal flyttes, lukter det fremdeles godt og man legger merke til at hår og negler har vokst på det. Og når liket er begravd i Nidaros, springer en kilde frem fra graven med vann som har helbredende kraft. Slik blir Olav et mektig tegn for trøndernes øyne. Kongen som de hadde overvunnet og slått i hjel med egen styrke, forandrer seg foran øynene på dem til et tegn som overdøver følelsen av egen styrke og som peker på Gud og vekker tro. Slik kunne ikke bare Trøndelag kristnes, men Trøndelag kunne selv bli til eksempel på Guds gjerninger. Adam av Bremen foreller allerede i 1070 at Olavsfesten ble feiret over hele Skandinavia. I tillegg var

Olavskulten sterk også i England.

Det finnes et viktig likhetstrekk med Davidsfortellingen i fortellingen om Olav, nemlig at det som skjer i livshistoriens mangfoldighet lar Gud komme til syne. De blir tegn som kan forankre troen og la mennesker se noe av Gud.

David og Olav (og Paulus om man har tid) er tjenere som kan gi gode motiv og materiale til en preken. Imidlertid bør ingen preken eller gudstjeneste nøye seg med å peke på slike tegn og tjenere, men på ham som er enhver søndagsfeirings årsak og innhold, nemlig Jesus. Fortellingene om kongene som viser seg å ikke være herskere, men tjenere, er viktige i den grad de er vitnesbyrd om ham som er tjener fremfor alle tjenere. Det er noe ved hans tjeneste som ligner de før beskrevne, nemlig at den er et tegn som peker på Gud og som lar Guds gjerning komme til syne; som han som forsoner fiender og som vekker opp døde.

Kilder: Norsk Wikipedia; D.H. Farmer, The Oxford Dictionary of Saints, Oxford 1979; The Anchor Bible Dictionary, Doubleday 1992

SANNINGA TRU I KJÆRLEIK

12. søndag i treenighetstiden - søndag 11. august 2013

Evangelietekst: Joh 4, 27-30, 39-43

Lesetekster: 4 Mos 13, 17-27 og Rom 1, 16-17

Vidar Brekke
 Prostiprest i Sør-Østerdal
vidar.brekke@elverum.kirken.no

Etter at tekstrekkene blei gjennomgått på nytt, og til dels redigerte i gudstenes-terereformen krevst det ei tilvenning for både fagarbeidarar og menighet. Noko av problemet er å forstå korleis dei ny-redigerte tekstrekkene og tekstavsnitta er meint å skulle fungera.

Det er altså ikkje heile fortellinga om kvinna ved brønnen som kjem her. Sjølva handlinga, og samtalen om forfedrene er ikkje med. Her kjem fokuset på det som skjedde etterpå, altså kva dette FØRTE til. Slik er det med fleire av hendingane som skildrar Jesu møte med menneske. Men det er ikkje så ofte at konsekvensane av eit møte blir fulgt opp slik som her. Kva skjedde då? Jo, kvinna som Jesus traff vitnar. Enkelte teologar har peikt på

at det Jesus gjer her, i dette møtet, er å bruka ei såkalla «ekstraordinær» nådegåve, «KUNNSKAPSORD», som gjev den som får gåva ei evne til å vita ting om andre som ikkje har blitt offentleggjort, ein slags profetisk innsikt. Det er jo ingenting teknisk i vegen for at Jesus kunne ha oppfatta rykter som svirra her, men slik teksten legg dette fram, så er det å oppfatta som ei undergjerning, som altså imponerer denne kvinna. Og ho vitnar om det ho har høyrst og sett. Her kan vi trekka linja tilbake til pinsa. Før den heilage ande kom til disiplane, så var det så som så med motet til å vitna. Disiplane hadde sett det dei hadde sett, men dei var redde. Og Anden fyller dei med kraft og mot. Kvinna som blir imponert her, får anden over seg, til å vitna med ein gong.

Ei rask gjennomlesning av den greske bibelteksten gav ikkje så mykje her,

men noko: ordet folk, som altså kvinna snakka til då ho kom inn i byen, er ἀνθρωποις, altså mennesker, og ikkje berre menn, eller det generelle ordet for folk. Når ho fortél om «en mann som...» så er også ordet ἀνθρωπος brukt. Atså menneske. Det kan henda at dette har signifikans, nettopp fordi det jo også vert gjort eit poeng av at Jesus ikkje berre snakkar med ein samaritanar, men atpåtill ei kvinne, og at disiplane stiller seg spørrende til dette. Så er det spørsmålet om denne kvinna sitt truverd. Det vert ofte gjort eit poeng av at dette var ei kvinne utan ære, som folk vendte seg bort frå. Men vitnemålet hennar trur dei på, i ein slik grad at dei faktisk tek henne på ordet, og går ut for å sjå Jesus. Ein kan sjå denne fortellinga som eiti slags profetisk forvarsel om Maria Magdalena som gjekk med vitnesbyrd frå den tomme grava, slik oppstoda av Lazarus var det for oppstoda av Jesus. Og kanskje er det viktigaste her, det som dei nysgjerrige menneskene sa til kvinna etterpå: No trur vi ikkje på grunn av det du sa. For slik har det vore i all kristen forkynning til alle tider; det er Jesu ord, og møtet med Jesus som kallar fram trua og frelsa. Den katolske kyrkja hadde i mange år det gamle slagordet: Ekstra ecclesiam non salus est, Inga frelse utanom kyrkja. Men fortellinga her viser korleis det først og fremst er å høyra Jesu ord, og møta Jesus, som er grunnlaget for frelsa.

Til slutt litt om kva ein kan bygga ei preike på her; mulighetane er mange. Vitnesbyrdet ser ut til å vera sentralt. Både vitnesbyrdet og effekten av det. Det er dét som muliggjer kyrkja og at budskapet når fram. I den tidlegare statskyrkja er det mange som har eit litt tvetydig forhold til det med vitnesbyrd, og kanskje særleg «frie vitnesbyrd». Samtidig så har vitnesbyrdet og alltid vore ein sentral del av den kristne teologien, f.eks. Bultmann, eller Bohnhöffer, om ein vil. Eller Grundtvig for den saka si skuld, eller endog Luther sjølv. Eg ser den beste preika koma ut av eit eller anna opplegg omkring det frigjerande vitnesbyrdet. Kvinna som Jesus traff blei ydmyka og avkledd, til og med av ein framand. Kanskje hadde ho kjempa for å halda oppe sjølvaktinga medan ryktene svirra om alt ho dreiv med bak lukka dører. Sanninga sette denne kvinna fri, for på eit eller anna vis klarte Jesus å nå fram til henne med kjærleik. Dét er vel sjølv utfordringa for oss som predikantar i dag – sanninga tru i kjærleik. Men det er ikkje berre sanninga; for den har sett henne fri, og no vitnar ho. No har ho kasta skammen, og funne noko som er større og viktigare enn hennar eigne små snuskete problem. Ho har funne Jesus. Ho har møtt Jesu ord. Ho har blitt berørt av Guds kjærleik. Er ikkje det nok til å laga preike om, så er ingen ting det.

LUTHERS TESER

*FREM MOT 500 ÅRET FOR LUTHERS TESER TRYKKER NYTT NORSK
KIRKEBLAD SAMTLIGE TESER I DE KOMMENDE BLADER.*

*7 - «Gud ettergir ikke noe menneske dets skyld uten samtidig å henvise det
til i alle ting ydmykt å underkaste seg presten, Guds stedfortreder»*

